

I.

PUSCARIU JÁNOS:

A mélyen tisztelt képviselőházhoz intézett

EMLÉKIRAT,

melylyel a Királyföldhöz tartozó Szelistye és Talmács fiókszékekbeli községek közjogi viszonyaiknak rendezését kérelmezik.

Budán, a magyar kir. tudom. egyetemi nyomdából 1868.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Erdélyország lakosai és községei közül kevesen szenvedtek emberi és a hazai alkotmány által biztosított jogukban annyi sérelmet, annyi nyomást, több századon keresztül mai napig, mint voltak kénytelenek szenvedni Szelistye és Talmács székek román lakosai, melyek mint fiókszékek mindenkor Nagy-Szeben székbe voltak incorporálva. — Szelistye fiókszéke a hozzátartozó: Szelistye, Gális, Tilisca, Vale, Sibiel és Kakova községekkel és ezeknek mintegy 15 ezernyi lakosai, kik juh- és másnemű marhatenyésztése, úgy az ez által az országnak ezen gazdasági üzettel szerzett haszonvétele által, a magyar korona minden országában eléggé és épen úgy ismeretesek, mint a Nagy-Talmácsi, Boitza, Kis-Talmács, Felső- és Alsó-Sebes és Porcesti községeiből alsó fiókszék lakosai is, amely székek mindenkor már természetszerű geográfiai helyzetöknél fogva is elválaszthatatlanok voltak N.-Szebenszéktől és ennek egy természetes kiegészítő részét képezték.

Ezen fiókszékek lakosainak jogsérelmei és nyomásai a száz nemzeti egyetemről és annak főszékhelyétől t. i. N.-Szeben városától származtak, kik mindig csak erőhatalommal igyekeztek, az ezen románok által lakott két széket földesuri felsőbb-ségök alá helyezni, és ezen lakosokat ma is volt jobbágyok gyanánt tekinteni; kirekesztvén őket minden politikai s a hazai

törvények által mindegyik hazafi részére biztosított jogokbani részesedésből, de sőt oly jogok gyakorlásából is, melyek gyakorlásával az 1848-diki törvények mindegyik volt valódi jobbágyot felruháztak.

Az 1848. előtti időkben egyedül az ország némely magyar tisztviselőinek segédkéznyújtása volt képes ezen lakosokat a szász nemzet részéről számukra szánt jobbágyság jármától megmenteni.

Az ország közigazgatási és törvénykezési jelenlegi szervezésével és a Királyföldön maholnap előveendő szervezéssel, úgy a magyar országgyűlés által hozandó politikai és magánjogi törvényekkel szemben, — indítatva és kényszerülve látjuk és érezvők magunkat a mélyen tisztelt országgyűléshez jelen felterjesztésünk rendén, saját Szelistye és Talmács fiókszékeink jogainak és politikai helyzetének világos, valódi és okadatolt képét előtüntetni és kimutatni, hogy ezen jogok ma a magyar alkotmány újjászületése után is kell hogy jogilag létezzenek és fentartásának. Az, amit alább röviden kifejtteni szándékozunk, nagy jelentőséggel bir nemcsak reánk, hanem az egész magyar államra nézve is.

Előbb előadjuk ugyanis az 1848. éven innen reánk alkalmazott bánásmódot, azután az 1848. előtti időkbeni jogainkat s az akkori elbánás módját.

Az absolutisticus korszak kormányi rendeleteiben minden jogalap nélkül úgy tekintett minket Szelistye és Talmács fiókszékek lakosait (úgy a volt határőrvidéki Szebenszékbe kebelezett Orláth, Sina, Rakovitza és Vestem községeket is), mint a szász nemzeti egyetem volt jobbágysait, elismerte ennek az állítólagos földesuri viszonyból eredett minden követeléseit, t. i. kárpótlások és regál-jogokat sat. — és absolutisticus hivatalai nem hallgatták meg soha felszólalásainkat és panaszainkat.

Az absolutisticus korszak megszűntetése után az 1860-ik és 1861-ik években, amikor is az alkotmány helyreállításának egy kis — ha nem is eléggé fénylő napsugára fényleni kezdett, bennünk is egy jobb jövő iránti remény ébredezett; de fájdalom, ezen reményben ismételen megcsalva láttuk magunkat a többi a Királyföldön lakó románokkal egyetemben, midőn a volt szász ispán, báró Salmen leérkezett Bécsből, hogy a Királyföldönj szervezést véghez vigye.

Az akkori erdély kormányhoz előterjesztett kérelmeink és panaszaink nem vétettek kellően tekintetbe, mert amidőn ezen szervezés a Királyföldön lakó 190,000-nyi románokat 174,000 szász lakossal szemben 7—8 alsóbb állású tisztviselő beállításával kielégítette, velünk a Szeben székbeni románokkal szemben (50 ezer román és 30 ezer szász), habár báró Salmennek legfelsőbb helyről nyert utasításában nyilván ki volt mondva, hogy Szeben szék szervezése saját fiókszékeink és a határőrvidéki községekre való tekintettel vitessék végbe, — ezen szervezésnél, amint ez kitészik az 1861. október 8-án 3485. sz. a. tett k. főkormány-
széki előterjesztésből is, mely által Szebenszéknek ezen bekebelezés elleni óvása visszautasított; báró Salmen a teljes jog-egyenlőség elvének elismerése daczára is egy addig nem hallott eljárást követett. Ugyanis a román községek közül, melyek a legrégebb idők óta Szebenszékhez tartoztak, Talmács és Szelistye fiókszékek a fennevezett határőrvidéki községekkel együtt, ugy Szecsel községnek fele, mely 1848-ig Szebenszékhez tartozott, teljesen kizárattak ezen székből és pedig azon állítólagos okból, mintha ezen területek lakosai az ugynevezett «szász hétbírák» jobbágysai lettek volna.

Más részről azonban Kis-Disznod (Michelsberg), Rös (Reufsen) szász községek, habár azok valódiilag 1848-ig Szeben városa által földesuri javak gyanánt tartattak, N.-Szebenszékhez csatoltattak épen ugy, mint más néhány román község is, melyeknek: Resinari, Poplaka, Gurariului és Sadu. — Ezen utobbi községek számára a szebeni tanácsnál egy új szenatori állomás, inspector hatáskörrel szerveztetett.

Nem lévén meghatározva, hogy mi történjék a fent elősorolt községekkel, és nem tudván kizárni azokat báró Salmen az országból, a határőrvidéki és Talmács fiókszékbeli községek felét a most említett újjászervezett inspector alá helyezte, Szelistye fiókszékben pedig egy alsóbb állású tisztviselőt nevezett ki a közigazgatási teendők vezetésére, a nélkül azonban, hogy ezen kizárt részek valamely területhez tartozóknak, vagy valamely politikai joggal bírónak ismertettek volna el, hanem csakis magánügyeikben lettek ismét a szebeni szász hatóságoknak alárendelve; Szecsel községe pedig későbbben teljesen Alsó-Fehérmegyébe kebleztetett be. Továbbá ugy látszik, hogy ezen természetellenes helyzetre az 1861-ben Szeben városa részéről a

Salmen-féle restauratio alkalmával tett óvás szolgáltatott okot, mert többszöri panaszaink és óvástételeinkre azután egy 1863-ban március 12-én 2214. sz. a. kelt udvari rendelet közöltetett velünk, melyben községeinkről az mondatik: „daß die s. g. siebenrichter Ortschaften und die von der Stadt Hermannstadt mit grundherrlichen Rechten besessenen Gemeinden und Gemeinde-Anteile, wie auch die Grenzortschaften Rakoviza, Westen und Sina von dem Verwaltungsgebiete des Hermannstädter Stuhls definitiv ausgeschieden werden, ferner daß auch einstweilen und bis zur Durchführung einer zweckmäßigen Landeseinteilung die Gemeinden . . . . Michelsberg und Reussen dem Hermannstädter Stuhle einverleibt werden.“ . . . Továbbá: „Allerhöchst Seine Majestät haben ferner anzuordnen geruht, daß über die Frage, ob zur Durchführung der öffentlichen Verwaltung und zur Beforgung der Rechtspflege aus dem s. g. Selistyer Filialstuhle und aus den zur Talmácsfer Herrschaft gehörigen Gemeinden ein selbständiges provisorisches Verwaltungsgebiet geschaffen, oder ob die gedachten Gemeinden einstweilen einem und welchem bereits bestehenden Verwaltungsgebiete zugeschlagen werden sollen? nach vorläufiger Anhörung des k. Guberniums Allerhöchst Se. Majestät ein neuerlicher Vorschlag unterbreitet werden etc. etc.“

Ezután nem történt velünk semmi intézkedés, hanem mint fennebb kimutattuk, ma is kikebelezve és szervezetlenek vagyunk, épen Szeben városa óvástétele értelmében.

A szebenszéki tisztviselők megválasztásánál épen úgy, mint más politikai jogok gyakorlásában nem birunk semminemű jogrészedéssel; míg más felől Szelistye fiókszké községeiben a szász inspector közönyössége miatt minden jorend elenyészett, és a szász községek által ellenünk támasztott pereket kizárólagosan a szebeni szász bírák döntik el.

Schmidt Conrád szász ispántól pedig annál kevesebb igazságot és jobbulást várhatunk ügyeinkre nézve, mivel ő 1848-ig a szász hétbíráknak Szelistye székünk elleni pereiben ügyvédjök volt.

Mostan az új szász comes, Conrád Moritz ur kinevezésével a Királyföldön ismét egy új szervezésnek állunk küszöbén.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Az eddig röviden kifejtett politikai változások, és a szász törvényhatóságok részéről irányunkban viselt szomorú elbánás, melyet alább részletesebben előadunk, ma is nagy aggodalommal tölti el szívünket politikai jövőnk iránt; minélfogva bátrak vagyunk jogainkat törvényekkel és okmányokkal okadatolni s a Szebenszék, úgy a szász universitás részéről ellenünk eddig felhozott és felhozható minden indokot ledönteni, azután különösen N.-Szebenszékhez történt elvitázhatlan bekeblezetünket bebizonyítani és az ezek alapján a magas képviselőházhoz jelen kérvényünk végével intézendő alázatos kéréseinkre az ohajtott kedvező eredményt, várva várni; teljes bizalmat helyezvén a Király és a magyar országgyűlés igazságszeretetébe annyival inkább, mivel Magyarország felséges apostoli Uralkodói minden századokon át oltalmuk alá vették a kérelmes fiókszékek lakosait, a mit is a következőkben törekedünk bebizonyítani:

Szent István király, a magyar királyság megalapítója 1003-ban elfoglalván Erdélyt Gy.-Fejérvárig, azt megyékre osztotta fel, de Fejérvártól a Kárpátokig terjedő része, mely akkor még nem volt biztos birtoka Magyarországnak, csak Fejérmegye kiegészítő részének tekintetett.

István király utódai Fejérmegye ezen részét is teljesen elfoglalván, a királyság határait a déli Kárpátokig terjesztették ki, és az ezen részen levő földet birtokukba vevén, azt azután sajátjuknak tekintették s ugynevezet Királyföldnek nyilvánították. Ezen Királyföld több különféle részből, a későbbben ugynevezett királyi földekből állot, ahonnét azután még a későbbi századokban is, több kerület, szász és román község, de sőt maga az ugynevezet «provincia Cibiniensis» is — amint alább kimutatjuk —, «in Comitatu Albensi existentes» levőnek neveztetett és tartatott.

A magyar királyság ezen határvidékei a legnagyobb jelentőséggel bírtak a magyar királyok előtt, mivel a határok megvédése és fentartása a királyok első kötelességei közé tartozott.

Fejérmegyének ezen, a király föld nevét viselő részét 1142-ik évig csakis románok (Blaci) — és köztök bissenek is — laktak.

Minthogy pedig ezen határok a délkeleti népeknek ezen időkbeli betörései folytán folytonos háborúk színhelyei voltak,

a magyar királyok várakat építettek, melyeket a környékbeli nép segítségével királyi várnagyok védelmeztek.

Ezen uton keletkeztek az említett határszéleken királyi várterületek, melyeknek lakosai a várakban tett szolgálataikért «castrenses» és «servientes regales»-nek (Lajos király I. Decr. 5. Art. 1351. évből), és királyi uralom elismerése fejében fizetett census után «conditionarii seu centuarii regales»-nek is nevezettek (Károly kir. 1342. évből I. Decr. 19. §.).

Az ilyen castrenses és servientes regalesek még István királynak és később III. András király decretumai által, a vagyon feletti szabad rendelkezéssel bíró «liberi regales» lakosoknak tartattak, földjök pedig királyi földnek nevezetett. — A királyság ezen határszéleinek biztosítása s a váraknak a gyakori betörések elleni védelmezése arra indította a királyokat, hogy a határszélekeni várak közelében a királyi földről minél több lakost egybegyűjtsenek, mely okból a Blacus és Bissenus lakosok népessége a határszéleken nagyobbodott, kik aztán többnyire a havasoknak marháik általi használatából éltek, és azonkívül — mint alább bővebben kifejtiük — a királyok részéről több kedvezményben részesítettek is (Ulászló kir. II. Decr. 45 Art. 1495. évből).

A Blakusoknak és Bissenusoknak ezen, a határszélekeni egybegyűjtése következtében, miről ma is a kizárólagos román lakosok sűrűsége tanuskodik a királyi föld térségei több helyén, kisebb nagyobb mértékben, pusztákká, elhagyottakká váltak. ☞

Ezen királyi földnek jelentősége és annak nagyobb mértékben népesítésére, úgy a határszélek jobb védelmezésére irányuló szándék arra vezette Geiza királyt, hogy 1142-ben német telepítvényeket (coloniae) «hospites teutonici» hozasson be, és őket a Királyföld térségeire, a fölmivelés és iparüzlet folytatására, mint haszonélvezőket telepítse, oly feltétel mellett, hogy a föld és a térekeni erdők használatáért egy bizonyos királyi censust tartozzanak fizetni.

Ezen időben tehát a Királyföldön kétféle királyi censuariusok és szabad lakosok léteztek: a régi Blacusok és Bissenusok és az újonnan bejött Teutonok vagy Szászok, a kik az előbbiekkal egyenlő és hasonló viszonyban s kötelezettségben állottak a királyhoz, azon egyedüli különbséggel, hogy a románok legnagyobb része a királyi várak kerületeiben szolgáltak és a ha-

társzélekeni havasokat az erdőkkel és vizekkel birták, de azért mind ezek, mind azok ugyanazon egy, a magyar királyok által adományozott törvények alá voltak helyezve.

Második András király az 1222-ben kelt «*bulla aurea*» által a királyság összes lakosainak viszonyait rendezvén, annak XIX. Articulusában, ezt mondja ugy a várak lakosairól, mint a colonusokról: 1-ső §. «*iobagiones castrorum teneantur secundum liberatem a sancto rege Stefano institutam*» és a 2-ik §. «*similiter et hospites cuiuscunque nationis secundum libertatem eis ab initio concessam teneantur*».

A királyföldöni románok és szászok között nyelv, vallás, gazdászati foglalkozás és szokások tekintetében létezett különbség azonban ezen két nép között többféle surlodást idézett elő.

Ezután a szászok a Királyföldön mindig előjogok szerzésére és felsőbbbségre törekedtek, és ez okból több versen addig folyamodtak és panaszoltak a királyokhoz, míg 1224-ben II. András királynak nyomasztó aggodalmas helyzetét felhasználván, ki tudták eszközölni ezen királytól az u. n. «*Andreanum Decretum*» kiadását; melynél fogva (I. Art.) az addig élvezett és birt szabadságuk ujólag fentartatott, mind a mellett hogy erre, miután ezen szabadságuk a *bulla aurea* XIX. Art. 2-ik §. által már biztosítva volt, szükségök nem volt.

Ezen király adománylevél rendén elősoroltatnak részletesen a királyföldöni szász lakosokra ruházott jogok és kötelezettségek, melyek későbbben hasoló kiterjedésben minden királyi földekre kiterjesztettek.

Egyuttal az imitt amott szerteszét létezett s többnyire szászok által lakot királyi földek (Gauen) N.-Szeben városa hatósága alá összpontosítottak, és ezáltal a szászok és a Szeben körül elterjedő határszélekeni várak kerületei között, mely kerületek a jelenbeni Szelistye és Talmácsai székeket képezték, amint alább ki fog tűnni, a folytonos érintkezésre való alap megtéetett.

De amig egyfelől a főnebbi adománylevéllal a király egyuttal a határszéeli lakosok és szászok közötti legeltetési viszonyokat rendezte, a VIII. Art. következő szavai szerint: «*praeter ea vero supra dicta, silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis, usus communes exercendo cum praedictis Blacis et Bissenis, eisdem contulimus*», addig másfelől a királyi föld térsé-

gein levő birtokviszonyokat a szászok és románok között, a XIII. Articulusban másképen rendezi és pedig: «*silvam vero cum omnibus apedicis suis et aquarum usus cum suis meatibus, quae ad solius regis spectant donationem, omnibus tam pauperibus, quam divitibus libere concedimus exercendos*».

Itt látszik meg legelőbb a királyföldöni románok és szászok közötti birtoki különbség. — Amíg a király egyfelől ki mondja, hogy a határszélekeni havasok, erdők és vizek a Blacusok és Bissenusoké legyedek és a szászoknak is megengedi a Blacusoké és Bissenusok ezen erdei és vizeiben közös használatot, a Blacusokkal és Bissenekkel együtt, az u. n. *census silvarum et aquarum*: addig másfelől kijelenti a király, hogy az egész térségen levő föld, minden hozzátartozóival és a vizek széleivel, hova a szászok letelepedtek, csakis egy királyi adománynak tekintendő, mely ennek használatát az összes ottani lakosoknak minden tekintetben megengedi.

Igy elégitette és egyeztetette ki a király, mint a királyi földek legfőbb ura, saját lakosait; ebből kifolyólag pedig ezen decretumot nem lehet szász privilegiumnak, hanem egy király kiegyezkedő-levélnek (*compromiss*) tekinteni.

A határszélekeni várakban egyesített Blacusok erdei és vizeiben engedményezett közös használat azonban nem adatott a szász nemzetnek, mely mint ilyen nem is létezik, sem pedig a királyföldeni egyes szász egyénnek, aminek nem lenne értelme; hanem a király mint a Királyföld legfőbb ura, azon terjedelmes erők közös használatát csakis a Szebenben egyesített szász törvényhatóság jövedelmi forrásának nagyobbítása és a határszélek és királyi váraknak az ezen király földöni szászok és románok által eszközlendő jobb és hathatósbab megvédhetésének, könnyebbitése végett engedte meg és adta közhasználatra, mit különben alább elvitázhatlan okmányokkal és adatokkal fogunk bécizonyítani.

Ezen összpontosítás egy fő alatt azonban nem foglalta magában valamennyi törvényhatóság vagy önálló alkotmányos törvénykezés létesítését, hanem csakis egy, a szászok számára szánt hadvezetőnek és ítélőbirónak felállítását (a milyenek voltak a román területek várnagyai), és a királyi *census* kezelésével felruházott biztosok rendszerét, «*et sub uno iudice censeantur*».

Ebből kiviláglik továbbá az is, hogy ezen időkorban a királyi föld kétféle volt t. i.:

1. azon térségeken levő föld, melynek haszonélvezete a szászoknak volt adományozva, és

2. azon határszéli területek, melyek a királyi várakhoz tartoztak s a melyeknek földjét a románok és Bissenek birták; Szebenszékbén pedig létezett Talmács és Szelistye kerületein kívül, mint alább ki fogjuk mutatni, több ily terület.

Amíg az első pont alatti Királyföld székekre «sedes» volt felosztva és egy királybíró vezette azokban a kormányzást; addig másfelől a várak területein a várnagyok és a villák előljároi voltak a kormányzók és igazságszolgáltatók.

A magyar királyságnak, ezen Szeben környéken eső határszélein a következők voltak a nevezetesebb várak: Talmács Salygó, Omlás s több más kisebb vár.

Talmács várterülete, a melynek közelében a verestoronyi szoroson Verestorony és Lathorvár várak feküdtek, s melyeket területökkel együtt a talmácsi (de Talmács) királyi várnagyok kormányozták, magában foglalta a mai Talmácsszéket; Salygóvára pedig 5 villájával együtt a mai szelistyei fiókszéket képezte.

A várnagyi állomás Talmács várában, a verestoronyi szoroson levő fekvésénél fogva, hosszabb időkig tartatott fenn; Salygó várában ellenben, mely későbbi lerontatása után «Salyste»-nek neveztetett el, a «Knezek» vagy «primariusok» vezették a kormányzást.

De a királyok a szászokat és különösen Szeben városát is rákényszerítették, hogy a várak, kiválólag pedig Talmács várának és a verestoronyi szorosnak védelmezésére és oltalmazására nyujtsanak segédkezet, amit ők többnyire pénzfizetéssel teljesítettek is.

Ezen körülmény hozta azután magával azt, hogy Szeben városa Talmács vára területére több beszollást és befolyást gyakorolt, mint Szelistyére.

Amíg a szászok Szeben székhelyében magukat összpontosították és megerősítették, addig a nevezett várak sorsa, melyek hadügyi jelenségüknél fogva, a királyok közvetlen felügyete alatt állottak, a hazábai gyakori betörések és a Kárpátokon túli népekkel viselt hadakozások folytán keletkezett változásoknak volt kitéve.

Az Arpádházból származott királyok kihalta utáni időkben több zavar keletkezett az országban és az ismét elkezdődött erőszakos berontások folytán Salygó (Salgo) vára több körül-fekvő részével az ellenség által el lett foglalva.

Az Anjoui házból levő Károly királynak sikerült azonban a lázadásokat elnyomni és ezen földet visszafoglalnia kiválólag Conrád, talmácsi várnagy fiának, Miklós magisternek segítségével, a kinek kezébe és hatalmába jutott volt Salygó vára, villáival együtt.

A nevezett magister Salygó várát, öt villájával együtt, visszaadta a királynak, amiért ez a magistert, 1322-ben augusztus 9-én kelt okleveleinél fogva, több földrészekkel ajándékozta meg, miről az okmányok következő része tanuskodik: «...magister Nicolaus filius Corradi de Talmatsch... castrum nostrum Salgo nuncupatum, in partibus transilvanis institutum, quod habebat et detinebat, ad manus nostras reddidit et restituit, cum novem villis: Zaszekets, Omlás, Várolya folyo et Fekete viz, ac aliis quinque villis olaceis ad idem castrum pertinentibus, ex cuius castris, et villarum restitutione praeter argumentationem nostri regiminis, fidelibus nostris in illis partibus constitutis ab improvisis adversariorum nostrorum invasionibus sive insultis, tuta quies et tranquillitas optata succesit»... «eundem Nicolaum filium Corradi et suos heredes in omnibus suis possessionibus, juri-bus etc... excepto castro Salgo et villis suis praenotatis nobis per eundem restitutis, ut promissum est, manu tenerent».

Ezen öt, Salygó várához tartozó villa, a mai Szelistye fiókszékét képező öt községet, és pedig: Tilisca, Galesiu, Vale, Sibiel és Kákova, azután a Salygó vára helyébe lépett Szelistye községeket foglalta magában.

Ezen adomány, melyben a király Salygó várát mint királyi földjét magának fentartja, Károly király által 1327-ben ujából megerősített, és 1370-ben a donatoriusoknak ki is adatott, teljes érvényű okmány gyanánt.

A 14-ik században Szelistye területét mint külön Király-földet látjuk létezni a király kezében.

Az 1369-ik évben Talmács várát lerontotta a havasalföldi vajda. De Lajos király ennek helyébe a Verestorony közelében fekvő Lathorvárat építette, melynek építéséhez különösen a szebeni szászok is kénytelenek voltak pénzsegélyvel járulni, ez ok-

ból a király őket, ismételt kéréseik következtében 1370-ben ezen királyi várakbani szolgálatoktól fel is mentette, miből kifolyólag a királyi várakbani szolgálattétel és a határszélek őrzése, egyedül a határszéli románokra nehezedett; a szászok folytonosan arra törekedvén, hogy a várakbani szolgálattól megmeneküljenek, és az u. n. «Hermann» várának erős és magas várfalai közé vonulhassanak.

Talmács és Szelistye kerületek román lakosai 1383-ban egymás között egy szoros szövetséget, Szeben várossal pedig egy szerződést kötöttek, melynél fogva magukat lekötöztették, hogy ők az ország határszéleit, Verestoronytól Szelistye területének Hátszeg vidéke felé eső széléig, egyedül fogják védelmezni és oltalmazni.

Továbbá úgy látszik, hogy ugyancsak ezen 1383. évben lett egyesítve Szelistye territoriumával az omlási királyi birtok is, mert Mária királyné ezt Gablinus püspöknek akarván átadni, azt mondja: «*posesionem regalem Omlás vocatam in terra nostra Transilvana, inter sedes nostras Cibiniensem et Zeredahely situatam, una cum quatqor villis vlahalibus: Grossdorf (Salistea) cum Gallusdorf (Galesiu), Chrapundorf (Telisca), Budinbach (Sibieliu) et Cripsbach (Kakova) cum metis etc... quibus ædem hactenus per regiam Majestatem ut ac extiterunt et possessae et....*», a mi pedig nem történt meg, több az ellen felmerült óvás miatt.

De a magyar királyok mégis adtak át a fejevári püspököknek Szelistye szomszédságában eső némely birtokokat, u. m. Szecsel és Váralyát, különösen azért, hogy szellemi befolyásuknál fogva a határszéleken lakó népet a gyakori betörések elleni hadakozásra és a határok védelmezésére lelkesítsék és buzdítsák.

A törökök és havasalföldi Vajdák által a 15-ik században merényelt gyakori és nagyobb szerű berontások következtében, több királyi vár fagylaltatott el az idegenek által, de sőt még a hatalmasabb benszülöttek által is, mig végre sikerült, a királyoknak ezen várakat mint királyi tulajdonaikat imélt decretumaik folytán visszaszerezni; és épen ezen időtájban kísértették meg a szebeni szászok is Szelistye és Talmács váraira rátenni kezöket.

Zsigmond királynak 1403. évből decretuma 9 §-ában viszszaadja minden nemesnek elvesztett birtokát, de azt is mondja: «*illis videlicet (castris et possessionibus) pro quibus uterque*

Nicolaus, Voivodae transalpinenses duxerunt obsides, nobis dandas».

Hunyadi János pedig 1446-ban kiadott decretuma 2-ik articulusában elrendeli az összes várak lerontást, azok kivételével: «*quae confinibus regni pro defensu sunt erecta*»; épen így rendel el Mátyás király 1464-ben kelt decretuma 10. art. 1. §-ban «*...exceptis solummodo castris illis comitatibus regni nostri confinia tenentibus, constructa essent... quae remaneant pro utilitate regni*».

Csakhamar ezután az 1462-ik évben kinyilatkoztatja Mátyás király, kapcsolatban az idézett decretumával, hogy különösen «*terra seu provincia Omlás*» Szelistye területével együtt, a korona elidegeníthetlen királyi földjének tekintendő és a védelmezés szempontjából fentartandó, mit alább ki is mutatunk.

Oly nagyra becsülték a királyok az ily határszéli várak fontosságát, hogy azokat csakis a magyar nemességre és csakis conserválás végett (*et non forensibus vel extraneis*) bizták; amit Mátyás királynak 1471-ki III. decr. 6-ik art. és Ulászlónak 1491-ki II. decr. 5. art. eléggé tanusít; hogy mily nagy szolgálatokat tettek a magyar királyoknak ezen határszéلبeli románok a törökök ellen viselt számtalan háboruban és csatában, világos tanubizonyságot tesznek arról a byzantini történetírók, kik leírván Zsigmond királynak a 14-ik század vége felé (1391), Bajazet sultán ellen folytatott háboruját, azt mondják, hogy a király összegyűjtötte minden népét «*... electis Dacis seu blacis hominum generi non ignobili, qui viae sunt duces exercitumque in hostilem regionem et...*»

A szászok ellenben, kik hasonlólag kötelesek voltak a királynak ily nehéz időkben szolgálatot tenni, a helyett mindinkább és inkább a szebeni tisztviselők vezetése alá, akiknek befolyása kiterjeszkedett a Királyföldön lakó többi román lakosokra is, igyekeztek csoportosulni. — Így rajzolja le a byzantini írók a Királyföldet Zsigmond idejében, ki a törökök elleni hadait földjeinken vitte keresztül: «*regio ista cingitur quaercibus glandiferis, urbes habet non paucas, metropolis Sibinium vocatur. Lingua utuntur partim dacorum sc. blacorum, partim pannorum, victu et moribus pannorum imitantur; haec regio subjecta est pannorum regi, quo ducem accipit de pannorum genere. Urbes habet liberas, quae proprio jure propriisque legibus ab metropoli*

Sibinio regnatur. Jussi proficisci in militiam, regi parent, tributum ferentes, quandocunque iis imperabit, solummodo petentes, ut sibi proprio jure suisque legibus, rempublicam administrare liceat»; amiből kitünik az is, hogy a mai román elődeink a szászokkal egyetemben a Királyföldön szabadon laktak és egyenlő szabadságot élveztek.

Ezen, a királyságra és kiválólág Erdélyre nézve nehéz időkben, meggyőződtek a királyok annak szükségességéről, hogy az ország és a határszélek védelmezése csak úgy erősíthetetik meg, ha a királyföldnek eddig egymástól elválasztva levő részei, az u. n. Szeben tartomány «provincia Cibiniensis» kivételével, mely már annak összpontosítása által ugyis nagyobb hatalommá növekedett volt, egyesíttetni fognak.

Ily módon kezdették azután a királyok azon időben az őszszes királyi területeket, az u. n. várakat, Szeben királyi földjéhez bekebelezni ugyanazon egy törvények, feltételek és hatóságok alá.

Igy kapcsolta össze Zsigmond király még 1428. évben Törz (Törzburg) várát kerületével együtt a brassói királyi vidékkel. — Igy keblezte be László király Hunyadi János indítványára, 1453. évben Talmács várát Verestorony és Lathorvár váraival és a hozzá tartozó területekkel és villákkal együtt Szebenszékbe, mindazon jogok, feltételek és előjogokkal, melyekkel a szászok bírták; miről az illető okmány így szól: «Ladislaus dei gratia etc... quod cum nobis in regali administratione regiminis inter alia conveniat, providere, ut confinia regni nostri integre perseverantur... nostra precipit serenitas, quomodo castra nostra Talmacs ac Lathorvár ac turris veres Torony vocata, in comitatu Albensi sita,... rupta essent et penitus desolata et propter ipsorum invigilem ineptamque conservationem nonnulli superioribus temporibus previam propre et super eadem castra et turrim existentum, qua de partibus transalpinis juxta fluvium Olth, ad partes nostras transilvanenses, versus Civitatem nostram Cibiniensem itur seu tenditur, huiusmodi partes nostras subintrantes et depredantes, nocivis damnis effecerunt... prefata castra nostra Talmács at Lathorvár, ac turrim Verestorony, cum tributo inibi exigí solito, ac non oppido similiter Talmács, Boitza, Plopaj, Porcesdi, utramque Sebes, ac praedium Creutzenfeld, medioque possessionis Renke limitibus quibus hoc

usque per praedecessores nostros reges et eorum castellanos tenta et possessa fuerunt, ad septem sedes saxonicales perpetuo et irrevocabiliter anneximus et eisdem septem sedibus incorporavimus, ut quod Saxones eorundem septem sedium praesentes et futuri, huiusmodi castra, turrim, villas et possessiones pro nobis et pro sacra nostra teneant et gubernent, sicut tenent et gubernant civitates, oppida et villas in terris dictorum septem sedium existentes.....»

Ezen uton tehát a mai Talmács fiókszék, Renke vagy Rakovítza községével együtt, bekebelezetett a szebeni tartományba — provincia Cibiniensis — alárendelve lévén a Királyföld ugyanazon kormányzása alá és a szászok által élvezett ugyanazon jogokkal ruháztatván fel.

Miután Dragus havasalföldi vajda 1460-ban lerombolta Omlás várát, Mátyás király átadta ezt egy Székely Mihály nevezetű zsedényfalvi nemesnek 1464-ik évben, egyelőre csak annak fentartása végett (ad conservandum) azon feltétel mellett, hogy a király ezt ismét visszavehesse, mert épen ezen évben tört ki Erdélyben belzavar, melybe (Stefan) a havasalföldi vajda is bele volt elegyedve. De kevéssel ezután kezét fogott ezen vajda Mátyás királylyal a törökök ellen-; és a király 1467-ik évben, az 1464-ik decretuma értelmében Omlás területét, melybe akkor Szelistye területe is befoglaltatott, ismét a korona elidegeníthetlen királyi földjének nyilvánította. — Az 1467-ik évi decretum így szól:

«Mathias rex etc... tria oppida in Transilvania: Fogaras, Omlás et Rodna juxta statutum regnicolarum semper conservari, nec unquam abalienari praecipit etc... Inter caetera, quae in hac proxime praeterita, Generali Praelatorum, Baronum et Nobilium nostrorum congregatione pro meliori statu regni circa bona regalia et proventus fisci nostri provide et utiliter reformata et disposita sunt, id etiam statutum exstitit: ne unquam nos vel successores nostri reges provincias Fogaras, Omlás et Radna cum pertinentiis earundem quoquo modo a se alienare seu abstrahere possimus vel valeant, sed semper praefati districtus in manibus regis prompti ac parati adhuc teneantur... pro defensu. Quia vero et hae et alia per dictos praelatos et barones nostros disposita de nostra fue-

runt voluntate et manifestissime ad nostrum et totius regni nostri commodum pertinere dignoscuntur; ideo fidelitati Vestrae firmiter praecipientes mandamus, aliud omnino habere nolentes, quatenus memorata Territoria Fogaras, Omlás et Rodna cum pertinentiis eorundem apud quos, cum et qualitercunque habita... ad manus Vestras occupare... assignari possint pro defensu».

Ezen nyilatkozatot ismételte Mátyás király 1468-ban az elidegeníthetlen királyi földnek nyilvánított Szelistye irányában is.

Az 1475-ik évben pedig egybekapcsolta Mátyás király «terra Rodna» területét a besztercei királyi földdel a fentebb Talmácsnál említett alakban és értelemben, mely bekebelezésről az illető decretum azt mondja: «...eidem civitati (Bistriciensi) nostrae adnectimus et incorporavimus ac ut praefatum oppidum (Rodna) cum suis pertinentiis, hospitesque et incolae eorundem, universis juribus, libertatibus et consuetudinis, gratiis et privilegiis, quibus nostra civitas Bistricensis, civesque et communitas ejusdem ab antiquo nostro extitit, uti perpetuo et gaudere valeat, atque possit, ita tamen, quod oppidum ipsum et pertinentiae ejusdem nostrae civitatis subjecta semper censeantur, et cum civibus civitatis nostrae Bistriciensis et suis pertinentiis connumerantur...»

Hasonló módon keblezte be és egyesítette Mátyás király 1486-ban Szeben székével különösen a régi Salygó vár — a jelenlegi Szelistye terület királyi földjét — Talmács területének bekebelezése szerint, melylyel ezután hasonló helyzetbe jött, de sőt hasonló állásba helyeztetett, épen a többi szász területekkel és székekkel is, mit alább a legvilágosabban be is bizonyítunk.

Ezen (a 15-ik században) megtörtént bekebelezések idejétől fogva különösen diplomatiai értelemben a Királyföld kétféle nevezet alatt fordul elő, és pedig:

1. partes fundi regii antiqui, t. i. az Andreanum által egyesített u. n. szász székek; és

2. partes fundi regii incorporatae, azaz, azon királyi várterületek, melyek egymásután lettek egyesítve az előbbi Szászfölddel; ezen egyesített területek közé pedig elvitázhatlanul Szelistye és Talmács székek is tartoztak.

Az ezen székekbeni szászok és az azokhoz kapcsoltaknak nevezett részek lakói között jogegyenlőség abból is kiviláglik,

hogy Szelistye és Talmács területei azon innen — az első királyi szászföldek (die Gauen) elnevezése szerint — a szék «sedes» diplomatiái névvel ruháztattak fel, és a szász székekkel hasonló bánásmódban részesítették, csakis azon egy különbséggel, hogy azok mint a Szebenszékhez kapcsolva volt részek, fiókszékek «sedes filiales» nevezetet nyertek és minden időben így voltak nevezve törvényekben, okmányokban és így nevezetnek ma is.

De egyuttal ezen egybekapcsolás által növekedni kezdett a szebeni királyi tisztviselők befolyása is ezen székek felett, habár ezek még akkor, a többi szász székekhez képest önálló kormányzattal bírtak, amint alább, kiválólág Szelistye széke iránt, látni is fogjuk.

Szelistye széke és Omlás városa még 1486-ban látszik képviselve lenni a külügyekben a szebeni főbíró által, midőn ez a királyföld területének határait, a valódi megyei földdel szemben védelmezi, azaz midőn különösen azon, az előtt a fejevári püspöknek adományozva volt birtokáért, t. i. Szécsel és Vároly községekért, melyek az idézet évben Geréb László püspök birtokában voltak, lépett fel nobilitaris joggal.

A határ elfoglalások miatt panaszt emeltek, úgy a székek mint a megyék képviselői is a király előtt és ezekről azt mondja Mátyás király: «multi saepe numero jam ex vobis pro pluribus terrarum occupationibus, metarum abolitionibus, distractionibus, multis aliis injuriis... contra se se suam injuriam et praessionem expostulantes conquaesti sunt Maestati nostrae...»

Ezen panaszok folytán Mátyás király két ugyanazon tartalmu Decretumot, — egyiket a nemesek universitásához mint a megyei föld képviselőihez, — a másikat pedig a szászok universitásához mint a Királyföld képviselőjéhez menesztett, és ebben megrendeli, hogy egy, a királyi udvar kebléből levő bizottmány szálljon ki Omlásba «a hely színére» ad facies oppidi regalis Omlás vocati, nec non villarum seu possessionum Szelistye, Vindenbach (Sibielu) et Kripsbach (Kakova) ad praefatum oppidum pertinentium...» a mely bizottmány az összes szomszédok előhivatása után ítéljen a peres kérdések felett, és jelölje ki a határt, s állítsa afelett a határjeleket, egyfelől Omlás és Szelistye területe között, másfelől pedig a püspökök birtoka között, ami meg is történt. — Ez aztán a jelen időkorig fenmaradt, mert Szelistye határának, Ecselő vármegyei község

felé levő végénél az uton még ezelőtt 20 évvel fenállott volt azon határjeggy, mely a Királyföldet elkülönítette Fejérmegye területétől.

Szelistye fiókszék belügyeiben ennek lakosai teljesen önálló kormányzással bírtak. A szék előjárói «Primariusok» és «Knézek» voltak, ezek képviselték a szék bel és magán ügyeit és az ezek vezetése alatt időről időre Szelistye székhelyén összegyűlt széki confluxus épen azon hatáskörrel tárgyalta és döntötte el a kormányzási és törvénykezési ügyeket, mint a többi szász székek gyűlései.

Ezen confluxustól, mely épen «cum jure gladii» is ítél, az appellatio, felebbezés, fontos ügyekben (határperek) a királyi bíróságok confluxusához Szebenben az u. n. universitáshoz történt, és innen a királyi udvarhoz (curia regis) hol Szelistye széke előjárói által képviseltette és védelmezte magát, az e tekintetben 1405. évben Sigmond királytól kiadott I. Decretum 4-ik Art. értelmében, mely csakis szabad városokról és községekről szól: «porro omnibus et singulis civibus, hospitibus, et populis quarumcunque civitatum et liberarum villarum alicui ex principalioribus civitatibus annexarum, a quacunque sententia, per eorum iudices et cives lata, ad magistrum tavernicorum nostrorum; vel ad iudicium illius civitatis, cuius libertate talis civitas, vel villa fungitur, liceat appellari.»

Hogy Szelistye széke mint Szeben székhez kapcsolt rész épen ezen a királyi városok és szabad villák részére kiadott Decretum értelmében gyakorolta ezen jogot pereiben, még az 1570-ik évben is, bizonyosággal szolgálnak az 1570 évben Szelistye székének Keresztény-Szigeth (Großbau) községével folytatott határperében keletkezett okmányok.

Ezen perben «ratione Alpium et metarum» melyben Keresztényszigeth községe lépett fel felperes gyanánt Szelistye ellen, a szebeni bíróság előtt, egy komissio küldetett ki a helyszínére az I. foku bíró által, mely a határkijáratás után Keresztényszigeth javára ítél.

Szelistye képviselői felebbezték aztán az ügyet a szebeni universitáshoz, mely helybenhagyván az első ítéletet, — revisio mellett feljuttatták azt a curia regis-hez.

Itten a felek és illetőleg Szelistye, a II. János király által kiadott okmány szerint következőleg voltak képviselve: «pro

tribunali sedentes Lucas Pistachii de Bongard, pro potentibus et circumspcctis villico ac juratis omnibus senioribus et inhabitatoribus possessionis nostrae Keresztényszigeth, ut actoribus, ab una parte, ab altera vero, Mathias Atzal de Székelyvásárhely pro circumspcctis Primario ac caeteris juratis senioribus ac commansoribus villae Szelistye, ut in causam attractis apellantibus...»

A királyi udvari tábla a szász Universitas ítéletét megemmisitette és egy ítélőmesterekből (protonotarii) álló reambulationalis bizottmány kiküldését rendelte el, mely kiszálván a hely színére, a határjeleket másképen állította fel. — Az okmány (illetőleg benne a király) azt mondja továbbá a reambulational jelenlévőkről:»... Vicinis et commetaneis universis, signanter vero prudentibus, ac circumspcctibus Augustino Hedvig iudice-nostro regio, Georgio Zisosskass Blasio Pfan, Gasparo Seiverth. Cibinensibus... N. N. iudice nostro regio szász Sebessiensi, Civitatum nostrarum regiarum N. N. iudice nostro regio opidi nostri Szeredahely; juratis civibus: Koman Komsa Primario Oprea Opreanu in Vale, Georgio Buner in Kakova, Dragomiru Zarone in Sibielu, possessionibus ad dictam possessionem Seliste pertinentibus, Burger Moga; magnificorum Volfgangi Bornemissa de Kapolna ac Oprea Turk, Stanislai Novrovski consiliariorum nostrorum in dicta possessione Orlat jobagyionibus residentibus, in personis eorundem dominorum suorum inibi legitime convocatis, ac circumspcctisque ac providis Demetrio Kriste seniore, Stan Roman, etc... in causam atractis in dicta possessione Szelistye commorantibus ibique presentibus...»

Ezen okmányból világosan tűnik ki tehát, hogy Szelistye Primarius, esküdtei és öregei által volt képviselve, akik még akkor 1570-ben is épen úgy neveztetnek és címeztetnek «prudentes circumspccti, providi civeseknek» etc., mint a többi a király földöni városok és várakbeli szabad szász polgárok, és kik a szebeni, szásesebesi és szeredahelyi szász főbirokkal, kik mind szomszédok a reambulatoria meghivattak, egyenlő categoriába tétetnek.

De Magyarország királyai, halárszéli román elődeinket, kik a keresztény hitre tértek óta, a görögszertartásu valláshoz tartoztak és tartoznak, az általok a havasokban folytatott marha

tenyésztési gazdaszat fontos érdeke miatt, még az említett időpont előtt is több előjoggal ruházták fel.

Miksa király II. Decretumával 1567-ben úgy 1559 és 1574-ben is a mi román elődeinket csak a tized felének megfizetésére kötelezi; «a Walachis pecorariis seu qui in Alpibus et silvis pecora alunt media tantum dicae».

Ezután pedig egészben felmentetett határszéli népünk a tized és vám (tricisima) fizetéstől.

Később ismét reájok rovatván a szászok által a dézsma fizetés, azt Szelistye székének lakosai csak pénzben, és csakis a bírók fizetéseinek fedezése gyanánt fizették. Amíg ez Szelistye székében így történt, addig másfelől Talmács székében a lakosok semminemű dézsmaadásra sem voltak kötelezve. Amint alább okadatolni is fogjuk.

Szelistye fiókszék lakosainak a havasokoni marhatenyésztéssel való foglalkozásából, még egy szabad saját intézmény, az u. n. «Vataviloru» nőtte ki magát, kik a szelistyei széki gyűlés választott tisztviselői és bírái voltak, a havasokoni marhapásztorok felett, és ítélték a szelistyeszéki és szeredahelyszéki (Poiana és Rod juhtenyésztő községekből) pásztorok között felmerült peres ügyekben épen úgy, amint ezt tették a talmácsi várnagyok saját területeiken, az incorporatio előtt. — Ezen Vatáv — a szelistyei Primariusnak helyettese volt, ő szedte be a pénzeket a pásztoroktól, és beküldötte azokat a Primariusnak Szelistyébe, később pedig a Széktisztviselőinek; de ezen intézmény csakis addig tartotta fenn magát, míg a hétbírák kivették a havasokat a Szelistyeiek birtokából.

A bekeblezés — incorporatio — után már mindinkább arra kezdett törekedni a szebeni törvényhatóság, hogy befolyását, ezen székekre, amint ezt általában az egész Királyföldre tette, — kiterjeszsze és azt biztosítsa is.

A királyi szász székbírák N.-Szebenben tartott gyűlése már 1543-on innen így határoz: «ab universitate saxonum conclusum est, quod a modo deinceps, cuiuscunque conditionis aut nationis homines in septem sedibus saxonicalibus ubivis commorantes, legibus ipsorum saxonum subjacere debeant».

Másfelől pedig ezen időben a szászok arra törekedtek, hogy a királyi föld adórendszerében erőszakos intézvényeket hozanak be, és igyekeztek, — habár a király nevében is — hogy

az adófelhajtásánál tekintélyt és hatalmat szerezzenek, és az adófelhajtást tulajdon tisztviselőik által kényök-kedvök szerint kezelhessék.

Eszerint tehát, a kormányzás és adókezelés a szebeni törvényhatóság két erős eszközevé vált, melyek által azután minden befolyását megsemmisítésünkre használta fel. — Szász törvények és tisztviselők, német nyelv, és az általános «szász» elnevezés (szász székek, föld, adó etc.) kiterjesztettek a királyföldöni románokra is.

A királyi föld adója s különösen azon adó, — mely nagyobb mértékben tőlünk vétetett fel, s melynek az állampénztárába és a király kezébe kellett volna befolyania, — a szebeni szász tiszteket gazdagította, és a szászok suprematiáját nagyobbította mindamellet, hogy a királyok és országgyűlések mindig örökdő szemmel voltak ezen adónemek kezelésére nézve.

Második Lajos király az 1525 évben kelt 47-ik Articulusal elrendeli, hogy a Királyföld lakosai az adóösszeg felszámíthatása végett, megszámitassanak és összeírassanak.

Első Ferdinánd király pedig e részben következő utasítást adott Haller Péter kincstárnokának (Thesaurarius) «De bonis et castris ad regem pertinentibus: ad reges Ungariae et coronam regis, in Transilvania proprie tenent: Sedes seu comitatus saxonium, quorum nomina in scripto praenotata continentur, a quibus tamen, quaedam alienata sunt, ut Alvincz et Borberek et alia quaedam loca, de quibus supradictum est — pertinent etiam ad reges, quae sunt apud fodinas et cameras salium, quorum, ut dictum est fuerunt quinque, nunc tamen quatuor sunt, per alienationem oppidi Szék, quod rex Joanes una cum possessione Zekelai eidem annexa, Francisco Kendi contulit et Villae Olahkam et Opidum Kolos pertinent... In terra Barcensi, quam Saxones vocant Burzenland, est Arx in angustiis Alpibus nomine Törösvár, quae item est regum et nunc tenetur a Coronensibus, qui sibi eam pro quindecim milibus per Ludovicum regem inscriptam esse ajunt cum hac conditione, ut dictae summae ratione intertentionis huius arcis quotannis accederet... In registris contributionum quae commissariis visa sunt, aliae portae plures quam ducentae alia plura, etiam tercentae scriptae sunt, cives dicant emolumenta eorum ad castelli conservationem minime sufficere, eoque reges, dum suos

officiales in eo tenerent pro suplemento intertentionis in singulos annos de terrae Barcensis censu quingentos florenos deputare consuevisse.

Simile Castellum tenent cives Cibinienses in Alpium Angustiis, quod vocant Turris rubra, vulgo Verestorony, quam ut prius dictum est, ante paucos annos aquarum inundatio fere totum subruit et evertit; est apud manus eorundem aliud castrum Szelistye vocatum, quod juxta regestra contributionum habet possessiones septem, in quibus portae ducentis plures numerantur».

Szelistye és Talmács szék nagyon gazdag adóforrás volt. Ezen adót a szászok a juhtenyésztő lakosoktól kényők szerint hajtották fel és kezelték. Az idézett utasításból azonban az is kitűnik, hogy mennyire törekedtek a szászok a királyi föld ezen jövedelmére kezöket rátehetni.

Ezen adó kezelés a királyi hivatalnokok és szász főtisztviselők között felmerült többféle viszályok és panaszokra adott okot. — Erről és Szelistye székének a királyi földön helyzetéről a 16-ik században világos bizonyságul szolgál I. Ferdinand királynak 1554 január 13-án kiadott Decretuma.

Ennek tartalma szerint a szász főtisztviselők, mint a Királyföld képviselői — a királyhoz panaszt emelvén ezt mondják: «esse quosdam possessiones ipsorum valachicales, ipsis saxonibus incorporatas, videlicet: Seliste, Gales, Vale, Cacova, Sibielu et Tilisca...» melyek az adót sohasem fizették a megyéhez, hanem a legrégebb gyakorlat szerint mindig a szászokkal együtt, de amelyeket Erdély vajdája megyéhez tartozó nemes javaknak tekint és mint ilyeneket adóztat meg.

Erre a király Gyulai Vas Lászlóhoz, az erdélyi királyi jövedelmek adminisztrátorához azt írja: «ut praescriptas possessiones ...ad instar jobaggionum nobilium et aliorum possessionatorum hominum, ad solvendam in medium comitatus aliquam cogere et compillare taxam seu decimam nequaquam praesumas.»

Hasonértelműleg nyilatkozik 1556-ban Ferdinánd király Petrovics Péterhez, ugy Isabella királynő is az ugyanezen évben Kolozsvárt december 7-én keltezett t. cikkében, melyben Sze-

listye területét «Districtus»-nak nevezi, és kimondja, hogy ez nem donatarius jószág és lakosai nem földesuri jobbágyok.

Eszerint tehát a szent István királytól a 16-ik század vége felé terjedő 500 évi időszakra nézve be van bizonyítva, hogy Szelistye széke, éppen úgy mint Talmács is, Szeben székéhez volt incorporálva, s hogy lakosaik szabad emberek voltak a Királyföldön.

Szelistye szék önállósága, román nemzetű tisztviselőinek szabad választását illetőleg, fennállott és létezett egész ezen század vége feléig. — De ezen időben a szebeni tanács kiterjesztette hatósági körét, altisztviselőinek kiküldése által Szelistyére is — anélkül azonban, hogy önállósága még ekkor megsérte-tett volna. Ugyancsak ezen időben codificáltattak a szász törvények az u. n. Statutum jurium municipalium-ban, és ez a német nyelvvel és a szász altisztviselőkkel együtt a mi székeinkbe is behozatott.

Ezen statutarius törvények mellett léteztek az egyes szász municipiumokban még más — a szabad municipiumok által megállított részletes statutumok is, mint a királyföldön szabad községek egyik legnevezetesebb alkotmányos jogképességének kifolyásai; ily alkotmányos joggyakorlással Szelistye széke is birt, s azt 1585-ik évben nagy jelentőségű ügyek tárgyalásánál tetteleg gyakorolta is.

Ezen «Constitutio gremialis sedis Seliste» nevet viselő statutum, politikai jogainkra való tekintettel igen nagy jelentőséggel bír és teljesen okadatolja az eddig előadott tényeket.

Ezen Constitutio, azon kivonati okmányban, melyet Szeben városa levéltárából „Auszug aus dem Szelister Stablsprotokolle vom 1. October 1585 bis 16. April 1779 geführt“ nevezet alatt, — Stat. jur. municipalium L. I. T. I. 2-ik §-a értelmében, német nyelven szerkesztve kaptunk — azt tanúsítja, hogy székünk a szász székekhez hasonló alkotmányos kormányzási joggal, de sőt ezeknél sokkal nagyobb önállósággal birt, ami csakis Szelistye székének azelőtti időkbeni szabad állásának kifolyása lehetett, amikor t. i. az Salygó várának királyi területét képezte, — mert ezen Statutum — habár az a szebeni tanács befolyása alatt készült, — legelőbb azon szerződést foglalja magában, mely Szelistye széke és a szebenszéki törvényhatóság között az An-

drás király által megengedett közös használat rendezése végett köttetett.

Főnebb kimutattuk, mily feltételek mellett engedte meg András király a szász hivatalnokoknak a Blacusok erdeiben és vizeiben közös használatot; épen ily közös használatot engedélyezett később I. Lajos király 1353-ban kibocsátott decretumával a Bárczaság (Burzenland vagy Brassó vidéke) s a hozzá tartozó területek számára, amely szerint ezen vidék és részeinek összes lakosai közösen használhassák az erdőket, vizeket és halászatot; kimutattuk továbbá azt is, hogy ezen, a jó király által a szászok részére a királyi föld régi lakosainak a románoknak összes havasi birtokaikban adott engedély, csakis közhaszon szempontjából, t. i. a királyi föld tisztviselőinek és a legelőbb Szebenben összpontosított felsőbb kormányzás fentartási érdekében történt, amit itten be is bizonyítunk.

Ezen a Szeben helyhatóság tisztviselőinek számára engedélyezett közös használat (cousus) nem fejlődhetett még ki a szó teljes értelmében tényleges közös használatá, annál kevesbbé pedig Szelistye és Talmács székekben, mivel az Andreanum szerint ezen határszéli havasok és vizek mindig a mi juhgazdáink birtokában voltak, a szász tisztek pedig juhgazdaságot nem folytattak.

Ez okból még idejekorán szokásba jött, hogy román gazdáink részéről, a szász főtisztek számára ezen közös használat fejében némi naturálék a juh- és marhagazdászat természetményeiből szolgáltatnak be, míg későbbben vámpénzek adása által helyettesítettek. — Ezen hosszú gyakorlatból eredett és nőtte ki magát azután az u. n. juh- és disznóvám (Schafmauth und Schweinemauth) egész Szelistye székében.

Ezen vám mindig a szebeni tisztviselők kezébe folyt be, és az ezen időben még nem rendszeresített fizetése egy részét tette. Ezen elődeink által fizetett vám pedig az Andreanum közös használatot (cousus) helyettesítette, és arra lett felhasználva, hogy abból Szebenszék és illetőleg a Királyföldnek Szebenben létező tisztviselői, kik a 16-ik század végével a fennemlített bekeblzés folytán egyszersmind Szelistye és Talmács székek főtisztei voltak, segélyeztessenek és fentartassanak.

Erre nézve legszembeötlőbb adatokat szolgáltatnak Szeben városa figyelemre méltó statutumai, az 1698-beli u. n. sta-

tuta Cibinii, melyeknek VI. fejezete ezt mondja: „Die Birfagien aus der Stadt und Stuhl bleiben den beiden Herrn judices und gebührt, das $\frac{2}{3}$ tel dem Königsrichter, das $\frac{1}{3}$ dem Stuhlrichter, wie sie dann auch von den Walachen aus dem Stuhl die Schaf- und Schweinmauth auf gleiche Weise theilen.“

Igy fizették ezen vámot az Andreanumi census megváltása fejében, más Szebenszéki román községek is, melyek a határszéli havasokat és vizeket használták, de amelyek nem tartoztak sem Talmács sem Szelistye székéhez; ilyenek voltak p. Freck (Avrigu), Mohu (Moihen) községek, az ezek által fizetett vám is hasonlólag a szebeni főkirálybíró és székbíró számára folyt be, a mint ezt az 1541-ik évből szebeni statuták 3-ik pontja tanúsítja.

Szelistye székének a fennevezett constitutio egybeállítására összegyűlt 1585-ben képviselői, kik magukat ebben «cives», „Bürger“, polgároknak nevezik, a Zeben városa tanácsa részéről képviselők gyanánt kiküldött, s a Szelistyeiek által választott székbírák s egyszersmind akkori Zeben városi senatorokkal, Blasius Weiss és Emerich Binder-rel a következő egyezéare léptek: „Diese obgemeldete Amtleute (az említett Szelistye széki 14 képviselő, községbírák és esküdtek) haben alle in diese nachfolgende Stück consentiret...

1. Ich haben wir obgemeldete zwei Richter vernommen und auch verstanden; von alle unsere Borältern, als eine alte Herkommensfreiheit, daß der Stuhl Seliste einen ehrsamem Rath eingewähret hat für die Schafmauth alle Jahr fl 100.

2. item ür die Schweinmauth fl. 12

Ily módon állapított meg örök időkre Szelistyeszék egész területére nézve az említett vám, t. i. a juhok és disznók havasi legeléseért évenként 112 frt. — census sylvarum — fejében.

Az Andreanumi közös vízhasználat fejében átengedte Szelistye széke a 8-ik pontban a tanácsi tiszteknek halászat gyakorlása végett, Cibin folyóvizét, mely innen azután „Herrenbach“nak is neveztetett — census aquarum.

A constitutio 3-ik pontja azt mondja továbbá: «item es soll kein Jude (judex, bíró) gar kein Eid nicht einnehmen, an der Hand allein der erwählte Stuhlrichter, bei Straf einer Mark Silbers, sollen auch keine Diebereien richten“, melyből világosan kitünik, hogy Szelistye székének választott székbírái voltak.

A 4-ik pontban fenntartatik a községi birák joga, a gonosz-tévőket elítélhetni, előidézni és megbüntetni azon megjegyzéssel: „daß, was unter einem Gulden ist, aus dem Stuhle soll nicht appellirt werden. Dieses Gesetz soll auch nur den Stuhlleuten im Szelistyer Stuhle gelten“. P. 4. „Was außerhalb dem Stuhle ist, mögen sie ihre alte Gewohnheit halten“.

Ezen pontokbani intézkedések által a székbani igazságszolgáltatás rendeztetik; a lopási kihágások irányában kivétel pedig onnan ered, mivel az ezen lopásokra kimért számos és nagy bírságok az 1598. január 28-án kelt szebeni statuták 78-ik pontja értelmében a székbirák erszényébe folytak be.

A szebeni statutum 6-ik pontjában pedig a Szelistye székére nézve megállított bírósági intézvény a legszélesebb alapon erősítetik meg: „Wenn aus zweier gutem freien Willen Mittelreut gerufen werden, mit Versprechung beider Partheien zu loben und zu billigen, wird auch eine willkührliche Sentenz gesprochen, soll kein Gericht ändern nach Gewohnheit der Landrichter“.

A 7-ik pontban a bigamia elleni erkölcsi törvények állapítatnak meg s hozatnak be, a mely tekintetben a Statuta Cibinii is 1543-ik évből hasonló intézkedést foglalnak magukban.

A 9-ik pont így szól: „Es ist auch verboten daß Jemand, der aus diesem Stuhl auf edel Erd ziehen will, etwas verkaufen solle, sondern zieht er hinweg, so bleibt das Erb dem Gericht“, épen úgy, amint ez a királyföldöni vagyon fenntartása érdekében az összes szász székekben megállítva van.

A 10-ik pont minden községi birót arra kötelez, hogy a székbirák számára akkor, mikor ez a székben megjelenik, egy szekér tüzifát hozon. („Wenn die Herrn die Richter im Stuhl kommen, so ist jeder Jude schuldig eine Juder Holz zum Feuer zu bringen“).

Ezekből állanak Szelistye székének az 1585-ki gremialis constitutiojában letett jogai és kötelezettségei, amelyekből tehát tisztán kiviláglik:

1) hogy Szelistye széke a Királyföldnek egy székét teszi, elkülönítve lévén a nemesi földtől (edel Erd);

2) hogy két választott székbirája (erwählte Richter) volt, kik egyszermind a szebeni tanács tisztviselői is voltak;

3) hogy szabad helyhatósági önkormányzási joggal, s a királyföldöni többi szász székekkel egyenlően gyakorolt jogokkal,

de sőt továbbá azon joggal is birt, hogy magának saját constitutiokat és statutákat készíthetett;

4) hogy kötelezettségei csak abban állottak, hogy az Andreanumi census fejében 112 ft. évi vámot fizessen, és Cibin vizét halászat végett a Szeben széki kir. főtisztek javára átengedje, és hogy esetenként a székbírák számára, egyegy szekér tüzi fáról gondoskodják.

Egyébiránt a Szelistyeiek megmaradtak a havasok teljes és kizárólagos birtokában egészen az ország széleig, hol még mostan is a legelőhelyek őrzői voltak (plăieși); de más részről mint a Királyföld szabad királyi lakosai, a szászokkal együtt fizették a kir. adót, és ezenkívül még némely királyi szolgáltatásokat is tettek; így p. a. vizaknai sóbányánál és a fejérvári királyi udvarban, miről alább bővebben szólunk.

Kétségbe nem vonható, hogy Talmács széke is, habár abban ily hasonló alkotmány (constitutio) létezése nem találtatik — a fenn elősoroltak szerint — hasonló szabad intézvények alatt állott, és hasonló jogokat élvezett.

Ezen időn innen azonban épen úgy behozatott a szász magánjog Szelistye és Talmács székekbe is, mint az már tetteg érvényben volt a Szeben széki többi románoknál, — de a széki lakosok közötti minden magánszerződés, levelek és ügyek, külön és szabadon vitettek és készítették, s a szék területi jegyzőkönyvekbe beigtattattak, mely jegyzőkönyvek Szelistyére nézve 1585-től 1709 évig és azon innen 1767 ig folytatva vezetettek épen úgy, mint a szász székekben és községekben, hol a lakosok talajdona gyanánt, havasok, mezők és malmok vannak bevezetve.

Ezen szék mindenféle municipalis joggal birt, sőt még az u. n. caducitas, magszakadási öröklés jogával, úgy a feltalált kincshezi harmadrész joggal is (ez utolsót birta egész 1819. évig); de Szeben tanácsának Szelistye és Talmács székeire gyakorolt befolyása most annál inkább növekedett, minthogy Szelistyének székbírái, egyszersmind a szebeni tanács senatorai, de sőt a későbbi időkben épen az első senatorai is voltak, mely intézmény eleinte épen nagy előnyére volt Szelistye székének.

De épen ezen körülmény szolgáltatott későbbben okot a szék szerencsétlenségére. Mert ezen székbírák egyuttal Szebenben is megválasztatván senatorokká, észrevétlenül vesztette el a szék

választási jogát, ami akkor ugyan nem volt oly érezhető a székre nézve, miután ez akkor még bekeblezve volt Szeben székében, és birtokában volt még összes alkotmányos jogainak. Szelistye székbiráinak ezen helyzetét elég világosan tüntetik elő Szeben székek azon időbeli statutumai, es különösen az 1636-ban a választott senatorok közé számítják: «...1-o vicesimator, 2-o divisor, 3-o aedituus ac judex in pagis bonorum septem judicum, 4-o **judex in sede Selistiensi etc...**, az 1650-beliek pedig így szólnak:

«Senatores: 1-o judex Selistensis potior. 2-o judex superiorum proventorum bonorum...; 3-o conjudex Selistiensis...; az 1677-beliek: 4-o giudice primario Selistiense; 5-o giudice septem pagorum...; 6-o giudice secretario Selistiense, későbbben judex regius Selistiensis is.

Ezen tiszti naplóból nyilván kitűnik az is, hogy az u. n. hétbirák javai saját külön bíróval birtak, és hogy a 17-ik században még, sem Talmács sem Szelistye széke nem számítottak az említett hétbirói javak közé, de sőt hogy Szeliszyének ekkor két saját királybirája volt. Amit azonban Szelistye széke korábban fizetés fejében saját választott székbiráinak és előjáróinak «primáriusoknak» adott, azt most természetesen a szebeni senatoroknak, kik egyszersmind saját székbirái is valának, adja.

Ezen székbirák, illetőleg senatorok rendre rendre nagyobbitani és emelni kezdték azon adózásokat, s még másokat hoztak be önkényüleg, csak hogy erszényeiket megtöltessék; de mi több, utoljára a vámon kívül (Schaf- und Schweinmauth) mint a Szeben széki főkirálybíró és székbíró különben is huzott, még a dézsmát is, melyet fele részben mindenkor a királynak kellett volna beszolgáltatniok (az 1495-ik decret.), maguknak el-sajátították.

Miután a Királyföldön Ferdinánd királynak 1552-ik 13-ik decretuma a 29-ik art. 1-ső §-a folytán a király dézsma haszonbérbe szokott adatni, és ezt épen a szász főtisztek vették haszonbérbe, ezen eszköz által ujlag sok visszaélést követtek el a szászok ezen királyi dézsmával, mi aztán azon eléggé ismeretes, a kir. fiscus és szászok között felmerült nagyon sok perre szolgáltatott okot.

Szelistye székében elsajátították ugyan a széki birák és a senatorok a dézsmát, de soha se a természetben adottat, hanem

csakis a pénzből állottat, amint ezt tanusítja: «*Consignatio donatariorum, qui decimas in pagis sedium nationis saxonicae percipiunt*»; a melyek közé legelőbb Szeben számított, azután pedig Szeben szék ezen községei közé Talmács és Szelistye szék községei is beszámítottak, még pedig úgy számítottak be Szeben székhez, mint ezen szék többi szász községei voltak beszámítva.

Ezen fiscalis jegyzékek szerint a 17-ik században legtöbb szász község a dézsmának egy részét a fiscusnak, két részét pedig a szász papoknak fizették, míg Szelistye, Szibiel, Tilisca, Vale, Kákova és Galis községekről az mondatik: «*decimas in aere redimant, quae pecunia redemptitia duobus iudiciibus sedis Szeliste cedit*». Talmács szék községeiről pedig t. i. Boitza, Kis-Talmács, Porcesti, Alsó- és Felső-Sebes községekről az mondatik: «*nullas decimas pendunt*».

A szász tisztviselők s az u. n. szász universitás tisztjei még idejekorán kezdték elsajátítani különféle czimek alatt a Királyföld ezen királyi jövedékeit, és különösen a román elődeink által lakott részekben és községekben, melyeket saját hivatalnokaik által kormányozták. Így kísérlették meg használatba venni a hivatalos iratok szerkesztésénél a «bona» javak elnevezését a határszéli részekben, és azokat aztán «bona septem iudicum»-nak elnevezni.

Ezt tanusítja az 1610-ki országgyűlés több dietalis articulusa, midőn a szászok Báthori Gábor fejedelemhez kérelmeznek: «*ut Serenitas vestra contenta sit bonis a Civitate (Cibinii) tentis, quod fundus regius nuncupatur, praeterea ex bonis septem iudicum quantam partem illorum respicere potuisset, utpote sede Seliste, sede Talmács etc.*

De az országgyűlés jól ismervén a szászok czélzásait, következőleg határozott: «*Conclusimus autem unanimi consensu, ut bona illa, quae nunc una cum Cibinio fisco applicata sunt, nunquam a fisco abalienentur*», mi által kimondották, hogy mind Szeben mind székeink királyföld természetűek, és a királyi korona elidegeníthetlen javait és jövedékeit teszik.

Mindemellet nem hagytak fel a szászok kísérleteikkel, s oda törekedtek, hogy Szelistye és Talmács székek kitöröltessenek a fiscalis javak sorából, amelyek sorába az egész Királyföld be volt igtatva (amint ezt 1552 évben láttuk), és a szászok ezen

törekedése azon zavarok közepette, melyekben az ország a 17-ik században találtatott, részben csakugyan sikerült, ők is részesek lévén Erdély törvényhozásában. — Ily módon az 1615 évbeli Aprobatákban (P. II. tit. VIII. Art. II.) Szelistye és Talmács nem neveztetnek nyilván olyan «fiscalis javak»-nak, mint a milyeknek vannak: Fogaras, Töröcsvár, t. i. liberae civitates et oppida, nevezve; mit különben a magyar nemes és székely nemzet megengedhetett, mert községeinket a «libera oppida et villae» alatt érthetőeknek tekintették. De valóban tetteg teljesítette Szelistye — a királyi adózáson kívül — a fejevári királyi udvar számára a 4 szekér és napszámú szolgálatot, melyet az Aprobaták 14-ik titulusa, csakis a fiscalis javakból követelt; ezen kívül pedig különösen a vizaknai sóbányában is tett királyi szolgálatokat, melyek hasonlólag a Királyföld több részei részéről is teljesítettek.

Az utoljára említett szolgálatok a Szelistyeiekre nézve nagy jelentőséggel voltak, mert ők, mint a sóbánya közelében lakó marhás gazdák Vizaknából kir. só t kaptak, mely marhatenyésztésükre nagy haszonnal volt egybekötve; miért is a Szelistyeiek a vizaknai sóbányában tett szolgálatokat jótétemény gyanánt vették, és annak tartották; holott ez más Szeben széki szász községek részéről nagy tehernek vétetett. — Ez okból hozott az 1637-ki országgyűlés (az Aprobaták V. Része 50-ik art.) következő határozatot: «Vizaknát Szelistye székéből régi usus szerint tartozzanak segíteni munkások adásával, és nem a többi regius fundusról».

Igy tehát az országgyűlés is «széknek és fundus regius»-nak nevezi Szelistyét, és fentartja őt a királyi szolgálatok teljesítésében, amint ezt az 1635-ki dietális articulusok előbb is meghatározták volt.

A szászok azonban azon szándékkal, hogy Szelistye székét kitöröljék a Királyföld székei közül, és a királyi szolgálatok teljesítésétől elejtsék, — 1693, évben az idézett dietális articulus eltörléseért folyamodtak, de az, mint alább ki fogjuk mutatni, nem engedtetett meg.

A szászoknak a királyi jövedékek irányában táplált czélja már annyira is vitte őket, hogy az 1651. és 1653-ki országgyűléseken más sok területekkel egyetemben határszéli részeinkben is közvetlenül merészelték jus dominálét követelni. — A magyar nemes és székely nemzet azonban a legnagyobb szigorral

utasította vissza ezen vakmerő szemtelen követeléseket s felingerelve ilyenmü követelések által, felszóllította a szászokat nagy felindulással: mutatnák elő összes okmányaikat, melyekre hivatkoznak, — mit azonban ők nem teljesítvén, csak nagy bajjal tudtak megmenekülni, ezen másik két jogos és igazságos követelés nem teljesítésétől.

Miután a szászok azon időben több, Küküllő és féjérmegyei község birtokában voltak, ezen birtoklás felett az országgyűlés csak általában mondotta ki: «A szász natióon levő possessor Patronusnak vármegyebéli jószágok, melyeket addig is **nem különben birták** mint más nemes emberek».

Ellenben Szelistye székét ezen országgyűlés épen oltalma alá vette annyira, hogy ezen széket azért, hogy a telhetetlen tisztviselők többé ne zsarolhassák, ideiglenesen a megyei tisztviselők hatósága alá helyezte, anélkül azonban, hogy a szék belső kormányzásában és autonomiájában valami változás történt volna.

Erdélynek a Habsburgi házhozi áttérése után az 1691-ben kiadott u. n. Diploma Leopoldinum által Erdélyország viszonyai is rendezettek.

Ennek 3-ik pontjában a szászoknak némely területekre s különösen a mi székeinkre nézve két földes uri törvényhatóság és jövedéki jog iránt támasztott követeléseit a másik két nemzet ovástétele és ellenzésével szemben nem erősítette meg a király, hanem ezen tárgyat az országos harok és rendek kölcsönös szabad kiegyezkedésére bízta.

A kiegyezések iránti tárgyalások akkori kormányzó Losonczy Bánffy György vezetése alatt megkezdettek.

A szászok a kormányzó által 1692, április 23-án N.-Szebenben előterjesztett kiegyezési javaslat tartalma szerint, a következőket követelték: az u. n. hét birák javait, vagyis néhány kitzüött dietalis articulus eltörlését, vagy legalább azoknak a szászok értelmezése szerinti magyarázatát s illetőleg azt kívánták, hogy az Aprobáták III. Része 46-ik titulusának 6-ik articulusa megsemmisítették és eltörltessék, mivel csak ebben, habár csak általánosan ismertetett el az, hogy a szászok jószágokat birnak, de nem nemesi joggal; továbbá követelték az ezelőtt már birt törvényhatósági jogot is.

Követelték másodsor a szászok, hogy az Approbaták V-ik részének fenn is idézett 80-ik articulusa, melyben Szelistye

«szék» és «Királyföldnek» nevezetik — és a vizaknai sóbányákban szolgálatában fenntartatik, eltöröltessék és megsemmisítsék.

Az itt elősorolt szász követelések elsejét — a szász törvényhatóságot illetőleg — de Szelistye székének kivételével, helybenhagyta és engedélyezte ugyan Leopold király, 1693-iki április 3-án kelt rescriptumával, mely által az u. n. «*Accorda trium nationum*» confirmáltatott, de a második követelését a 80-ik *articulus* eltörlése iránt, semmiképp sem teljesítette.

Hasonló módon jöttek létre az 1693-iki április 4-én és április 7-én kelt kiegyezkedések, t. i. a szerint, amint a magyar nemes és székely nemzet az ügy iránt érdekelve volt.

A törvényhatóságról szóló s megerősítést nyert első kiegyezkedés rendén belé egyeznek az említett nemzetek abba, hogy a szászok: «*in bonis, ut vulgo vocant, septem, iudicium jurisdictionem ipsorum privilegiis fundatam*», birjanak, azaz: oly módon, amint ez itt régi időkben volt, s a mint mi is már kimutattuk, és különösen amint ez a bekelezések következtében gyakorlatba jött volt. Szelistyére nézve azonban azt mondja az *Accorda*: «*in sede vero Szelistye maneat iudictio comitatus officialium, juxta usum hactenus observari solitum*», — azaz úgy, ahogy ezt az országgyűlés 1651. és 1653-ban elhatározta, mi által a Szelistyeiek legalább egy időre mentve voltak az oly nagy nyomásoktól, melyekről az 1693-ki április 7-én kelt kiegyezkedés is említést tesz a 2-ik pontban: «*ut saxones enormem et excessivam in hospitiorum vel domorum locationibus caritatem elocantium tam in civitatibus, quam castellis exactiones et avaritiam corrigant*»,

Az *Approbaták* V részének 80-ik art. azonban érvényben tartott, azon nyilvánvaló hozzáadással: «*nec refragamur ut sedes Szelistye gratuito labore ad salinas Vizaknaenses plus aeque et solito, ab officialibus nostris non gravetur*»; a mi szinte feltételezte, hogy ezen szék a királyi tisztviselők hatósága alá tartozzék.

A második kiegyező levélben «*super numero portarum*», az adózás szabályoztatott és megengedettett, hogy mind Szelistye mind Talmács épen úgy fizessék a szászokkal együtt a királyi adót (*census*), mint az azelőtt tették; a kiegyezés t. i.

igy szól: «In saxonica autem natione censeantur 1400 portae, in hoc numero intellectis toto fundo regio: bonis, ad arcem Törcs uti et ad rubram Turrim pertinentibus, sede Szelistye, sede Talmács, et bonis septem judicum et Cibiniensium et Coronensium in Albensi et de Küküllő comitatibus sitis».

Valamint tehát a fentjelölt fiscalis jegyzékekben, ugy ezen egyezményben is alá van vetve a «1400 portae» adózásnak az egész Királyföld, azaz nemcsak a «fundus regius antiquus», hanem a «partes fundi regii incorporatae» is, sőt kivételesen a Szeben és Brassó városok ugy a hétbirák által Fejér és Küküllő megyékben; de az Approbaták szerint a nem «cum jure nobilitari», birt javak is.

Szelistye és Talmács itt is a diplomaticus «sedes» névvel említetnek, Szebennek stb. a megyékben fekvő javaitól nyiltan megkülönböztetnek, míg a szász székekhez incorporált többi részek «toto fundo regio» alatt vannak befoglalva.

Igy értelmeztetik ezen Accorda, s így értelmezik azt az u. n. hét birák is panaszos folyamodásuknak de dato „Weissenburg 20-ten August 1700“. 3-ik pontjában, mely így szól: „gehört laut contractus articulus 2. (Accorda) zu der Uebertragung der sächsischen Porten totus fundus regius et omnia bona in Albensi et Küküllő comitatibus sita wie viel aber dem fundo regio entrissen, und sowohl dieser als auch die bona Volkány et Szektár nicht restituiret, zeugt der Augenschein und die Collation des effective besitzenden Standes, mit deren privilegia-liter assignirten terminis fundi regii», a mely terminusokban Szelistye és Talmács székei is be voltak és be vannak foglalva.

Itt az Accorda 2-ik pontjában említett területeket, épen a szászok osztják fel két részre; t. i. 1-ör «in toto fundo regio», mely alatt Talmács és Szelistye széke is értetik, és 2-or a Fehér- és Küküllőmegyékben fekvő s általuk követelt jóságokra.

Azt, hogy az egyezménynek csak ez lehet valódi értelme, kétségen kívül bizonyítja azon körülmény is, hogy Leopold király és a magyar nemes és székely nemzet nem egyeztek bele az Approbaták 80-ik edictumának eltörlésébe, hol Szelistye széke nyilván a királyi földek közé számítatik.

Eszerint a hétbirák megyebéli javai kiválólag a következő szász községek voltak: Russ, Nagy- és Kis-Ekelmező (Probstorf),

Balkáts és Zsidve, melyeket Szeben városa 1424. óta birt; azután pedig Kreutz, Messe, Blasdorf, Michelsberg, Földvár (Marienburg) és Colun birtokok, mint a volt kertzi apátság részirtokai, melyeket Szeben városa 1477. óta terhes feltételek és kötelezettségek mellett birt. Mindezen jószágok és többnyire szász községek 1861-ben teljesen Szebenszékhez kapcsolattak, — míg másfelől a mi fiókszékeink, mint tiszta királyi földek, elválasztattak azoktól b. Reichenstein korszakában.

Ugyanoly természetű volt Kis Disznód (Michelsberg) szász község is Szebenszékben és illetőleg Alsó-Fehérmegyében, mely akkor hasonlólag Szebenszékhez kapcsolattott.

A volt határőrvidéki Orláth és Sinna községekben is követeltek a hét birák hasonló birtoklási részességet és illetőleg birtokrészt.

De az 1781-ben october 17-én kelt kegyelmes kir. leirattal, melynél fogva a productionale forum Szeben községének a fiscus ellen az említett községekért követelt kárpotlás tárgyában hozott ítélete, az ügy érdemében megerősítettett, a következő határozat hozatott: «...quia conventus magistratus et totum publicum Cibiniense de proprietate actionatarum portionum in Orláth et Sinna sic dictis possessionibus existentium et instituto militari applicatarum non satis produxisse comperirentur, ideo intuitu earundem fiscum regium ab onere bonificationis simpliciter immunem et absolutum judicialiter declarari.»

Mindezek daczára 1861-ben a hétbiráknak mégis kárpotlás ígértetett és adatott azon földekért, melyek orláthi és sinnai határőrvidéki lakosok birtokában voltak és maradtak.

Az említett egyezmények (Accorda) után, csakhamar ismét visszakerült Szelistye és a szász tisztviselők alá (ugy látszik, miután megjobbultak volt a szászok), miről a «Statuta Cibinii»-ben 1698-ik évben VIII. fej. alatt ez határozatott: „Die Herrn Selister Richter sollen in dem Selister Stuhl Recht und Gerechtigkeit befördern, gute Ordnung in der Anlage nach Proportion der Leute halten und auf alle Weise Sorge tragen, damit die Selister Stuhlbesitzer und Leute conserviret bleiben mögen, benanntlich sich beiden supremis officialibus Rathsh hollen“.

De a 18-ik század kezdetével ezen főtisztek a szék biráival egyetemben még jobban kezdetek bennünket elnyomni, sőt

fáradhatlan kísérleteikkel még oda is sikerült eljutniok, hová a mult században nemis gondoltak, — bennünket jobbágyi állapotba helyezni. Jövedelmeiket «in sortem salarii» megtízszerezték, s az Andreanumi cousus fejében fizetett juhvám helyett is kétféle czim alatt t. i. juh- és bárányvámot (Schaf- und Lämmer-mauth) róttak reánk és szedtek be tőlünk.

Könnyen és félelem nélkül teheték mindezeket, ha meggondoljuk, hogy a 18-ik század kezdetével a kir. Guberniumnál a szászok minden ügyeit az illető szász tanácsos adta elő és döntötte el. Következőleg panaszol ezen abusust ellen Bánffy 1704-ben mártius 10-én tett felterjesztésében: «non agunt judicem in consilio et conferentia, verum procuratorem... officialis saxo tuetur et agit causam saxonum etc.»

A szászok kísérletei ellenünk ezen időben még nem voltak ténylegesek, nyilvánosak, hanem az országos kormányzéknél befolyásuknál fogva, akkor csak titokban működtek s különösen oda volt irányozva működésök, hogy az ezen században oly gyakori regnicolaris conscriptióba földjeinkre nézve a «bonum» és «bonum septem iudicum» elnevezést becsempészsék, beig-tassák, és hogy ezen összeírásokba községekinkből több jövedéket és szolgálmányt, de sőt fekvőségeket is, kiválólag a havasokat melyekért még azon időben sovárogtak, a hét bírák észrevétlenül elsajátítsák, miután eldődeink ily szerzési modról, ekkor mit sem gyaníthattak.

Igy készültek az 1712. és 1713-iki conscriptiók, melyekben a szászok a havasokat (a lakosok nervum rerum-át) oly módon iratták be sajátjuknak, hogy a szász tisztviselők, kik magukat «uraknak» nevezték, a havasokat a lakosoknak adták haszonbérbe, ami azonban igazságos és jogos nem volt, mivel a protocolla cambiorum, fassionum, mutuum etc... sedis Seliste» nevezet alatt ismeretes területi földkönyvek kimutatják, hogy a lakosok a havasokon magántulajdonul részeket birtak, melyeket eladtak, kicseréltek, örököltek, és az ily szerzési üzletek azon földkönyvekbe, mint telekkönyvekbe, be is igtattattak.

Azonban ezen könyveket is a székbírák szerkesztvén és vezetvén Szebenben is őrizték, és a lakosokat ezek sorsa felett a legjobb hiedelemben tartották és hagyták.

De mindemellett még sem voltak megelégedve a szászok az 1712-ik conscriptióval. — 1721. és 1722-ki években ugyanis

nagyobb regnicolaris conscriptiót készítették, melyekben Szelistye szék községei ismét «pagi ex bonis septem iudicum» nevezett alatt fordulnak elő (mit az Accordák épen nem mondanak), de ez csak elnevezésnek maradt, mert a lakosok ezen összeírásban is, mint «possessionati homines» vannak bevezetve; s a korcsmalás joga is, mint mindegyik községbeli lakosnak szabad joga, melynek gyakorlásáért a községi allodialis pénztárba mindenki bizonyoz taxát fizetett, volt beigtatva («popinam habent liberam unicuique hospiti, educillator tamen pro uno vase vini communitati dare tenetur fl. 1; molas farinaceas privatae personae habent... decimas ex frumentis, nequidem ex ovibus vel agnellis dant, sed redimunt illas a dominis suis Cibiniensibus (székbirák) fl. 45... etiam ad vendendum ligna focalia sufficientia habent...»), — továbbá a malomjogj mint a teljes földtulajdonnal bíró lakosoknak magánjoga; végül pedig az összes vámmentes lakosok is be voltak foglalva.

De mind e mellett a szászok még a régi juh- és disznóvámot is, mint a juhok, bárányok és másfajú állatoktól venni szokott dézsmát — úgy a természetényekből dézsmát is fenn tartották és beiratták számukra; azután behoztak a szébirák javára, kikről az mondatik: «qui sunt procuratore instituti», egy bizonyos taxát, az u. n. taxam commissarialem».

Mindez csak a szász tisztviselők hasznárai zsarolások felhalmozása volt, habár el is voltak törvény által tiltva ily dézsmák és taxák felszedésétől.

A szék belügyi ellenben most is úgy kezeltettek mint az előtt; és a szék községeiről az mondatik: «administraverunt taxam commissarialem in manus domini Jacobi Szász duobus dominis Cibiniensibus, qui sunt procuratore constituti; ad sedem Szeliste omnia servitia et mandata praestabunt», következőleg nem Szeben városának.

A havasokról és erdőkről a következő áll a conscriptioban: «tempore suo 300 porcos proprios in fagis suis saginare possunt. Habet, verum est, sedes ista Szeliste 25 montes....»

Valójában birtokában is volt Szelistye széke ezen 25 havasnak épen úgy, mint Talmács széke is ténylegesen birta saját havasait 1766 évig, amikor is a katonai határőrvidék felállításával ezen havasok közül néhány rész a határőrvidékiek használatába adatott át.

Ugyanis azon időkben a határszélek felett Ausztria és Románia között egyenetlenség fejlődvén ki, Szelistye székének említett havasai közül 13 havas Erdélyhez tartóznak nyilvánított, s így nevezettek el ezek 1766. évben «revindicalt havasoknak» és átadattak a hatáőrvidékiek használatába, azon feltétel mellett, hogy az eddigi tulajdonosok azokért illő kárpotlást kapjanak, az átadásnál azonban, arról, hogy a hétbirák nyilván azok tulajdonosainak nevezettek volna, semmi említés sem történt.

Miután azonban ezen időtájban Szelistye és Talmács széke minden tekintetben, a szász hivatalnokok járma alatt nyögött, és ezek által is képviseltetett, az irt havasok átadásánál is mind ők vettek részt, a hétbirákat ők jelelvén ki a havasok tulajdonosai gyanánt.

De mindezek mellet az 1813-ik évig folytatott tárgyalások alapján elhatározott, hogy a szászoknak ezen havasok iránt (melyek közül 13 revindicalt havas mai napig Szelistye szék birtokában maradt) támasztott követeléseai nincsenek okadatolva.

És mégis 1863. évben mind Szelistye szék ezen 13 havasa, mind pedig Talmács szék havasai — a szász hétbiróságának és universitásának adattak át minden per, okmány előmutatása, és anélkül, hogy kikérdezve és kihallgatva lettek volna a Szelistyeiek és Talmácsiak, a legigazságtalanabb és törvénytelenbb uton, még azon ígéret mellett is, hogy a szászok ezen havasok eddigi nem használhatásáért, az állami kincstárból gazon fognak kárpótoltatni!! —

Még Mária Terézia királynő idejében 1769. évben is, a midőn a királynő meghagyta, hogy Szelistye szék képviselőinek az 1721 és 1722-iki conscriptiót «pro futura eorum cautela» kiadják, jogilag sajátjaink gyanánt ismertettek el ezen havasok.

Mária Terézia királynő ezen rescriptumában is «providi iudices et jurati»-nek neveztetnek el ezen széki képviselők, a székéről pedig az mondatik: «Sedi nostrae saxonicali Cibiniensi in-gremiata.»

A szászok az előbb említett conscriptioval sem voltak megelégedve, miért is 1727-ben az u. n. hétbirák javainak egy új összeírásáért folyamodtak a királyhoz. Az 1730-iki országgyűlés visszautasította ezen Kolozsvárt június 22-én kelt kérést, és az 1721 és 1722-ik évbéli conscriptiókat érvényeseknek és törvényeseknek nyilvánította.

A szászok törekvései és unszolásai folytán ismét készült néhány összeírás az 1750, 1754 és 1762-ik években, különösen a Királyföldön végbevitt u. n. Seeberg-féle szervezés alkalmával.

Az 1766-iki évben azonban még egy összeírás keresztül-vitele engedtetett meg törvényes uton, mely alkalommal Szelistye és Talmács székek lakosai is ki lettek hallgatva.

A szászok azonban kinyilatkoztatták, hogy semmikép sincsenek ezen összeírással megelégedve, mert székeink lakosai nem akarták elismerni a hét bíróság dominális jogát és törvényhatóságát.

Tényleg még ezen időtájban oly szabadon éltek elődeink, mint azelőtt a regális jogok szabadgyakorlásával (korcsma-, malom, husvágásjog etc.) és a havasok, erdők és mezők teljes tulajdonával birtak, amint ezt eléggé tanusítják a fent is említett, u. n. urbéri conscriptiók is, de különösen Szelistye szék területi és felosztási földkönyvei, melyekről nagyon korán gondoskodtak a szászok, hogy őrizetők alá vegyék, hol azok jelenleg is vannak, s a honnét minden eddigi ismételten kelt udvari rendeletekben foglalt meghagyások daczára sem adatnak ki nekünk.

Épen így birta Szelistye tényleg még 1803 és illetőleg 1811-ben is a korcsmajog gyakorlását, mi pedig — az 1747-iki VI. Novellaris Articulus szerint, mely csakis földesuraknak ad *«jus macelli et educilli»*-t — teljesen lehetetlen lett volna, ha mi jobbágyok lettünk volna.

Látván azonban a szászok, hogy törvényes és nyílt uton céljaikat el nem érhetik, 1750-ik éven inően azután a legártalmasabb eszközökkel és addig hallatlan erőszakos eljárással léptek fel ellenünk, hogy jogainkat és földeinket elrabolják: így küldöttek ki Szebenből Szelistye székbe a volt székbirák helyébe *«spanus provisor etc.»* név alatti tisztviselőket, a szebeni tanácstóli szolgálai személyzettel, kik aztán a megyékbeli földesurak tisztviselőinél sokkal keményebben kezdték kormányozni, és rosszabbul bánni velünk.

Ezen nyilván vitt kísérletek felébresztették népünket is, mely szüntelen segélyért kiáltott és folyamodott a királyi kormányhoz és közegeihez.

Ezek folytán kénytelen volt a fiscalis Directoratus még 1748-ban pert indítani a szászok ellen a productionale forum előtt, s őket felszólítani, hogy azon okmányaikat, amelyek alapján a nobilitaris, urijogot követelnék, előmutassák.

Azonban itt a productionale forum előtt époly kevésbé tudták előmutatni okmányaikat, mint az 1651-iki országgyűlés előtt is, és ezért az ügy érdemében, melyet a szászok a lehetőségig huztak halasztottak, nem is hozathatott ítélet.

Eközben a kormány részéről intézkedés tétetett a Seeberg biztostól származott u. n. Seebergféle regulatio által, a királyföldöni jövedékek rendezésére nézve, mely 1750-ben vette kezdetét.

Ezen regulatio által többek között a tisztviselők zsebébe befolyt eddigi mindennemű taxák és daciák eltöröltettek, s a tisztviselők részére rendes fizetések szerveztettek és állapították meg. Az addig fizetetni szokot taxák azonban az egész Királyföldön, a községek allodiális pénztárába rendeltettek befizetettetni. — Ez így történt Szelistyeszékben is, mi abból is kitűnik, hogy, egy 1772-ben 4411 sz. alatti kormányzséki Decretum kihirdetve Szelistyeszékében, azt mondja, hogy az összes jövedékek csak a szék haszna és érdekében vannak rendezve. — Ezen Seebergféle regulatoról azonban semminemű okiratot sem tudtunk a szászoktól kapni. De a szászok tényleg ezen regulatio után is huzták Szelistyeszék lakosaitól erőszakosan a taxákat, és naturálékat, melyért a k. f. kormányzsék a Szelistyeiek panasza folytán kénytelen volt egy vizsgáló bizottmányt küldeni ki Szelistyebe; a beadott bizottmányi vizsgálat alapján pedig 1764-ben november 16-án kelt Decretumával meghagyta a Szászoknak: hogy ne kísértsék meg többet Szelistyeszékét jobbágy viszonyba helyezni, — azaz jobbágyi szolgálmányok teljesítésére kötelezni.

Ezen kemény meghagyások sem segítettek semit; a szászok most is úgy viselték magukat mint azelőtt, de sőt végül rendre megfosztották a Szelistyeieket minden addig még birt okmányoktól is. — Látva veszedelmöket a Szelistyeiek, nagy nehézségek leküzdése után és különösen a fiscalis Directoratus közbejöttével kieszközöltek Mária Terézia királynőtől egy 1171-ben január 8-án kelt császári rescriptumot, melyben megrendeltetett, hogy a M.-Vásárhelyi királyi tábla kebléből egy bizottmány szálljon ki a helyszínére, vizsgálja meg és nyomozza ki a Szelistyeiek panaszait, halgasson ki tanukat és így annak alapján a szék és lakosai jogairól és beneficiumairól szerkesztszen egy írásbeli okmányt.

Ezen bizottmány 231 tanut, részint székbelieket részint a szomszédos Omlás és Nagy Apold szász községekből levőket, részint pedig Szecsel községeket, kik mindnyájan, még az omlási és n.-apoldi szászok is, egyhangulag bizonyították és tanusították jogainkat, birtokainkat; — különösen a havasokban — és a szék beneficiumait — amelyeket mi a főnebbiekben is kimutattunk és amelyekből székünket, a szászok 1755-ön innen rendre és lassankint kivetköztették.

Ezen reánk nézve nagyfontosságú munkálat hiteles alakban ki is adatott Szelistyeszékének Mária Terézia királynő által, mint, mondja: «*juriam suorum uberiorum futuram ad cautelam*».

Ezen okmányban a szász községekből tanukról nyilván ez mondatik: «*villicus et jurati possessionis Nagy Apold in Comitatu Albensi Transilv. et sede Cibiniensi existentis*»; hasonlólag szól az okmány Omlásról (Umlas) és aztán Szecselről mondja: «*jurati pagenses possessionis Szecsel, quae partim Comitatu Albensi et sedi Cibiniensi, partim vero soli comitatu praefato adjacet*»; mi által okadatolva van az is, amit mi kezdetben, a «Fehérmegye» szokásos nevezetről erősítettünk, mely megyéhez tartóznak tekintetett az egész Királyföld, amint épen Brassó és Fogaras vidéke is a régi okmányokban mint, «*existente in Comitatu Albensi*» fordul elő, amiből tehát, semmikép sem lehet következtetni, hogy Szelistyeszéke, vagy N.-Apold és Omlás, nem tartoznék Szebenszékéhez, ahogy a szászok ezt vitatják. De csakis Szelistye és Talmácsfal szemben.

1764. évi július 22-én kelt reskriptum által alakított Felső-Fehérmegye, tisztán jobbágy helységekből, anélkül, hogy Szelistye és Talmácszék belefoglaltak volna.

Ugyancsak 1771 és 1772-ik években jutott tárgyalásra a fiscalis directoratus által a szászok ellen 1748-ban indított: «*ratione exerciti juris privati dominialis in sede Seliste*» per is. — De a szászok nem bocsátkoztak be a dolog érdemébe, sem követeléseik mellett szóló okmányt elő nem mutattak, hanem kifogást tettek a bíróság ellen, azt hozván fel okul, hogy Szelistye nincs beigtatva a fiscalis jegyzékekbe, aminek, — szorosan véve a dolgot — amint fentebb is előadtuk, nem volt helye, s nem is volt való; de mégis hely a latott ezen kifogásnak az illető forum által és ennek folytán ez nem is bocsátkozott be az ügy érdemébe.

És így senki sem láthatta a szászok okmányait vagy privilegiumait: sem a Szelistyeiek és Talmácsiak, sem a Gubernium, sem az országgyűlés, sem pedig valamely más bíróság.

De ilyenekkel nemis bírtak a szászok, mi okból aztán látva elődeink ellenszegülését és a fiscalis directoratusnak oltalmunkra fellépését, más utat választottak okmányok szerzésére, vagyis jobban mondva erőszakos szerződések kizsarolására — Ám beszéljen azokról a tények történelme, említsük csak röviden ezen hallatlan eljárást.

Ugyanis 1774. július 7-én váratlanul egy bizottmány jött Szeben tanácsától Szelistyébe, katonai erőhatalommal, a katonaságot a község előkelőinél szállásolván el. — Planz Mihály biztos a község vénei közül néhányat összegyűjtött, s egy szerződési javaslatot terjesztet eléjük, melyben a Szelistyeiek a hét bírák jobbágyainak nyilatkoztatnák magukat, s ezen szerződés aláírására szólítá fel őket. Ezek visszautasították a felszólítást s fentartották jogukat, hogy e fölött az egész szék lakosaival tanácskozzanak.

A községi előljárók több előkelő lakossal meg is jelentek július 20-án a váratlanul érkezett commissio előtt, hol egy század katonaságot (Plégri-féle ezred) találták. — Itt aztán egész ünnepelességgel kijelentette a szék képvisellete, hogy ilyenmő jobbágyi szerződéseket semmikép sem ismer el, hanem azt követeli:

- 1) hogy engedtessék át nekik újra a határszél őrizete, amit azelőtt is teljesítettek;
- 2) engedtessék meg, hogy újból választott székbirájuk legyen;
- 3) hogy a dézsmát ismét pénzben válthassák meg;
- 4) hogy a rájuk erőszakolt havasi taxa fizetés eltöröltessék, és a székbírák számára minden juhnyájtól csak egy túrót legyenek kötelesek adni, végre kijelentették;
- 5) hogy ők nem fognak senkinek szolgálatot tenni, hanem csak is a királynak a vizaknai sóbányákban, és fejérvári udvarban, ahogy ez azelőtt is szokásban volt.

A biztos a megjelent képviselők közül vagy 18—19-et szállására hívott, avégett, hogy ezen elősorolt jogaikat és igényeiket egy okmányba foglalják, s azt aláírják. — Itt azonban ezen férfiakat pinzébe (hipokaustum) záratta s fogva tartotta,

hogy Szebenbe vitesse, vagy velök a Szebenből hozott szerződést aláírása, a szállás körül összegyűlt népet pedig a katonaság szétozlatta.

A lakosság érezve a veszélyt, a képviselők szabadlábra állítását követelte; mire a katonaság a népre rohant, s ebből oly öszszeütközés keletkezett, hogy 19—20 szelistyei lakos a katonák által agyonlövetett.

Erről a szászok azonnal nagy lármát ütöttek az országban, jelentést tettek a kormányshoz, hogy Szelistyében felzendült volna a nép a törvény és tisztviselők ellen, — és ez okból nagyobb erőhatalomért folyamodtak, melynek folytán egy 3 századból és 2 ágyuból (*bellicis tormentis*) álló erőhatalom kíséretében egy kormányshéki bizottmány — Hutter Mihály volt akkori kormány tanácsos vezetése alatt — szállott ki Szelistyébe, de az 1774. július 12-ki Guber. rendelet szerint — csak avégett, hogy nyomozza ki, mely zendülés történt ottan (*«motum multitudinis sedare, tumultus refrenare et corripheos exquirere, custodiaeque tradere»*). — A bizottmány 1774. július 21-én megjelenvén, a katonasággal elfoglalta egész Szelistyeszékét; ahonnét a férfiak mindnyájan úgy elbujdostak félelemből, hogy egész faluk üresen találtattak (*omnes hos pagos omnibusque pene incolis suis vacuus comperisset*) mondja a bizottmány.

A *commissio* aztán védelmi állapotba tett minden községet és a hány férfit csak elfoghatott, egyenkint maga elé állította; továbbá mindenfelé nyomozást és kutatást vitt végbe, s ami írományt vagy okmányt talált mind magához vette, köztük az 1771-iki jegyzőkönyvet is.

Eközben július 28-án Szebenből is megjelent egy küldöttség a *commissio* előtt, mely ujjolag írásban követelte, hogy a lakosok a hétbirák jobbjá járma alá vessék magukat, hogy a dézsma- és taxa-hátralékokat megfizessék, és a jobbjáyi szolgáltatokat teljesítsék, valamint azt is kérte, hogy míg a lakosok mind ezeknek alá nem vetik magukat, a katonai *executis* rajtok maradjon.

Habár ezen kiküldött bizottmány a fenidézett Gubernialis rendelet tartalma szerint, ilyenmü tárgyalásokba beavatkozni nem volt feljogosulva; és habár a kir. főkormányshék, — talán a népre gyakorolt ily hasonló terrorisálástól tartva, — még július 28-án megrendelte e kommissionak azonnali visszatérését (*«ordi-*

nandum dixisse regium gubernium, quatenus rebus juxta eiusdem inclitae commissionis relationem constitutis» — azaz hogy semmi zendülés nincsen — susceptam investigationem concludere, reliquisque obiectis finitis eadem praelaudata suum redditum accelerare studeat»;) — mégis Hutter biztos, minden tekintet nélkül a nép siralmas helyzetére s a rajta élő katonaságra, megerősítette a szászok követeléseit; a jelenvolt falusiak közül pedig néhányat rákényszerített, hogy a szebeni tanács által szerkesztett, u. n. urbéri szerződést aláírják; s ha tekintetbe vesszük, hogy a tekintélyesebb lakosok odahagyták a községeket — az sem lehetetlen, miszerint csak képzelt neveket irattak be. Ezen szerződés rendén arra köteleztetnek a lakosok:

1) hogy mindegyik családfő — pater familias — egy forint robot féle taxát fizessen;

2) hogy a korcsmárlást a hétbiráknak átengedjék, és

3) hogy a havasok birtoklásáért taxát fizetnek.

Ezen három század katonaságból és két ágyuból álló katonai erőhatalom jelenlétében s az elbujdosott községi képviselők távollétében készült az ugynevezett szerződés, és csakis egyedül ez szolgált eddig egyetlen alapul a hétbiráknak Szelistye széke területében támasztott követeléseik támogatására.

Különben ezt épen maguk a szászok is beismerik az 1774. július 28-ról Szebenben keltezett felterjesztésökben (mely Andreas Welther iudex regius Selistiensis által is alá van írva) amelynek rendén követeléseiket következőleg indokolják:

«quia hae possessiones (sedis Seliste) sedi Cibiniensi sunt ingremiatae quoad jurisdictionem et contributionem, et consequenter huius sedis incolae, haud secus ac reliqui ad sedem Cibiniensem pertinentes pagi, ad onera civitatis et sedis communia, juxta ordinem suaque mensura et portione concurrent».

Mindezen, a szerencsétlen urbéri szerződés eredetéről elmondottak tisztán láthatók az 1774 évbéli Gubernialis commissio 1768. sz. alatti jegyzőkönyvéből és az annak rendjén bevett tanuvallomásokból.

Sem Szeben tanácsa, sem a szász universitás, nem használta ezen szerződést hosszabb ideig, mivel csakhamar a Commissio és katonaság elmenetele után összegyűltek Szelistyébe

az elbujdosott széki összes képviselők (primarii et iurati) két követet választottak, kiket törvényes felhatalmazással ellátva, megbíztak, hogy a fejérvári káptalannál — locus credibilis, — ünnepélyes óvást tegyenek ezen szerződés ellen s mindennemű, a szék nevében készült alattomos szerződések, valamint a hét bíróság mindenféle erőszakoskodásai és terrorisatiója ellen.

De ezen két követ a szászok által mindenütt üldöztetett, s csak a vizaknai sóbánya királyi hivatalnokainak oltalma mentette meg őket egy időre ezen üldözéstől.

A szászok még mindig tartván az említett óvástól, 1776-ban más urbéri szerződést igyekeztek kicsikarni, s e czélból a Szelistyei székéből nevezetesebb napokon Szebenbe átment lakosokat befogták s a tömlöczben kényszerítették őket más jobbágyi szerződés aláírására.

Csak 1777-ben sikerülhetett az említett széki követeknek nagy nehezen Fejérvárra juthatni, és ottan az óvási emlékiratot átadni, — mely egyfelől a fenn elősorolt eljárásról kellő felvilágosítást ad, másfelől pedig adatokkal semmisíti meg jogilag az említett urbéri szerződést; ezen emlékirat teljes tartalma a következő: «Nos Capitulum Cathedralis Ecclesiae Albae etc. quod libertini Aleman Nan et Joanes Baczan ex Szelistye, tamquam pagorum Szelistye, Tilisca, Vale, Sibiel, Kakova et Galles Comitatus Albensi et sedi Szelistiensi adnumeratorum legitime constituti Plenipotentiarum, ratione officii plenipotentiarum penes exhibitas et in specie productas litteras suas plenipotenciales, coram nobis personaliter constituti per modum et formam solemnem protestationis, reclamationis, revocationis et contradictionis, vivarum vocum suarum oraculis declaraverint: qualiter inclitus magistratus civitatis Cibiniensis in annis recenter praeteritis, universos dictorum ut supra pagorum sedem Szelistensem constituentium incolas et inhabitatores Valachos, e statu et conditione libertinali, in quo et illi et illorum praedecessores t a n q u a m f u n d i regii incolae, hactenus perstiterunt, pedetentim dejicere, jobbagionalique jugo in perpetuum subjicere niteretur, et hoc fine ad pendendam taxam annualem a capite cuiuslibet individui duorum fl. inducere cohortari, ac demum his non profficientibus minis etiam et in arestationibus perficere intendisset, taliterque nonnullos quidem dous tresque ex Szelistye, cum praefato Magistratu cointelligentes et ad id, variis pollicitationibus per-

suasos ut sponte, reliquos tamen omnes partim metu et caminationibus partim incarcerationibus et incaptivationibus, et quidem e publicis viis intercipi taliterque confertas obligatorias vi et metu subscribere, vell illiterata manu subscribere signare coacti fuissent, quin imo complures eorum absentes, nescios, nihilque tale quidquam opinari vel metuere volentes, ad Cathalogum semet (prout nominant) sponte ac deliberata voluntate obligantium intulisset, inscripsisset ac praeiudiciose instruisset, et superinde solemnes quoque Literas adhibitis etiam extraneis regiis procurasset, taliterque, eos, ad statum et conditionem reliquorum jobbagionum suis dominis terrestribus subjectorum conformes efficere voluisset, et virtute illiusmodi Literarum ad solvendam istam taxam adstringeret et compelleret etiam de presenti, cum damno, iactura, ac praeiudicio antiquae eorum libertatis manifestae.

Unde antelati predictorum pagorum Plenipotentiarii, ratione officii plenipotentiarii huiusmodi obligationi qualitercunque demum contractae solemniter contradicunt et reclamant, et eas tamquam vi et metu extorsas revocant, Literasque superinde fassionale seu contractuales qualitercunque et sub quibuscunque formulis et clausulis confectas, tamquam contra leges et antiquum eorum statum libertinalem emanatas, aliaspue jam secutas vel a modo deinceps subsequendas, ad stabiliendum neo usurpati coepti juris terrestralis adhibitas cautelas cassarunt, annihilarunt, viribusque destitutas ac in iudicio non valituras, exhibentibusque nocituras pronuntiarunt publice, et manifeste.

Harum nostrarum capitularis et autentici sigilli nostri munimine roboratarum mediante vigore et testimonio literarum datum feria quarta proxima post dominicam invocabit. Anno 1777. etc.»

Ezen óvástétel, melyet csak a legközelebbi időkbén sikerült a Szelistyeieknek a Káptalan Archivumából megkaphatni, a szászok terrorismusát eléggé tanusítja, s kellőleg felderíti; de egyuttal az említett szerződéseket is érvényteleneknek nyilvánítja.

Nem lévén azonban ismeretes ezen óvástétel a kormányzék előtt, ez törvényesnek tekintette azon 1774-beli szerződést, melyet Hutter kormányzékéi tanácsos és biztos előterjesztett.

Második József császár azonban az igazság szeretetétől áthatva, semmi fáradságot sem kimélt panaszaink áttanulmányo-

zásától; de másfelől a szászok leselkedéseiről is kellő tudomással bírván, meghagyta a fiscalis directoratusnak, hogy a szászok által törvénytelenül elfoglalt összes királyi jövedékeket törvényes uton visszakövetelje.

De a nevezett szász hétbiróság ezáltal még jobban szorongattván, okmányokra hivatkozott Szelistye és Talmács székek, valamint a többi alávetett részekre támasztott követeléseinek védelmezésére.

Eközben míg a szászok ellen indított ezen perek lejárnának és tisztába hozatnának s addig míg a királyföldöni viszonyok rendeztetnének, mely rendezés már kezdetét vette volt, — az udvari Cancellaria azon előterjesztést tette ő Felségéhez, hogy Szelistye és Talmács székekre nézve a statusquo ideiglenesen tartassék fenn. Ezen előterjesztésre József császár következőleg határozott:

„Ich begebenmige einstweilen das Einraten der Hofkanzlei, jedoch hat sie sich nicht mit leeren Worten abspeisen zu lassen, so das sächsische System ist bis jezo gewesen, sondern auf die Befolgung und wirkliche Regulirung dieser Güter zu dringen“.

Ennek folytán egy legfelsőbb rendelettel felszólítottak a szász hétbírák, hogy a követelt dominális jogaik bebizonyítására felhasználni akart összes okmányaikat bemutassák.

Csak kényszerülve terjesztettek fel néhány okmányt másolatban a k. Guberniumhoz, honnan azok a fiscalis directoratushoz tétettek át, az eredetiekkel való összehasonlítás, átvizsgálás és véleményes tudositástétel végett.

Mi itten csakis a Josephus Gál vezetése alatt volt fiscalis directoratus véleményének előadására szoritkozunk; megemlítvén azt is, hogy a szászok ez alkalommal sem a 18-ik századból urbéri conscriptiókra sem pedig az 1774 és 1776 évi urbéri szerződésekre, — amennyiben ezek Szelistye székét érintik, nem hivatkoztak, meglehet nem is mertek hivatkozni.

A fiscalis directoratus, mely egyedül volt oly szerencsés azon fatalis okmányokat láthatni, azt mondja 1784. nov. 14-én (1788. évbéli 1146. Gub. sz. a.) tett előterjesztésében:

«Primo. Intuitu sedis Seliste producti magistratus Cibiliensis, binas litteras Matthiae regis, priores statutarias de anno 1472, posteriores novas donacionales de anno 1483. Jam am-

bae sonant de collatione possessionis Omlás unde unam decimarum quartam hodie quoque magistratus Cibiniensis in rationem nosocomii ejectis percipit. Ego tenore illarum nihil amplius praetendendum Magistratum eo minus ad sedem Seliste (cujus nulla in iisdem habetur mentio) ullam evencire proprietatis competentiam, sed neque producto fori productionalis deliberato, in causa fisci contra praetendentem Magistratum, ratione bonorum Selistiensium anno 1772 latum, siquidem deliberatum illud non sit meritorium, sed ad simplicem dumtaxat, absque ulla documentorum productione, ob motam contra forum exceptionem latum, neque e serie huius processus ulla ad sedem Seliste competentia pretendens Magistratus aliunde erui potest, quam ex solo illegalis possessorii praehabiti precario usu. Usus autem simplex neque legi, aut privilegiis post criticum annum epochalem 1558 nixus, utcumque diuturnus, nullam eidem legalem tribuere potestatem, ex eo, quod ex Aprob. Constit. P. 5. ad 80 pateat. Seliste sedem ad fundum regium indisputabiliter pertinere, in fundo regio autem juxta Vladislai II. regis Decret. 7. Art. 2. natura sua inalienabile sensu Aprob. consti. P. II. tit. 1. Art. 3. §. 9. recuperabili sensu aprob. Constit. II. tit. 8 Art. 1. in Verbis praescriptio: «az ilyen jószágokban és proventusban nem admittáltatván», nulla concipi potest praescriptio, prout iteratae decisiones quoque regiae signanter in causa fisci regii ratione Glimboca etc. et ratione decimarum contra Magistratum Cibiniensem mota luculenter testarentur.

II. Intuitu dominii Talmács et eo spectantium pagorum Nagy és Kis Talmács, Boitza etc. producit Magistratus sententiales quasdam litteras de anno 1650..... sed alioquin etiam sententiales hae anni 1650 productae in causa fisci supra citata ratione praetensae bonificationis proportionem Rakovitzensi per jactos septem iudices, privilegialibus divi regis Ladislai de anno 1453 emanatis sat superque infringuntur et invalidantur, tenore horum privilegialium clare evincitur, castra regalia: Talmács, Láthorvár, ad Turrim Verestorony nec non oppidum Talmács et possessiones Kis-Talmács, Boitza, Rakovitzza, Porcsesti etc. ad ipsa castra inalienabiliter spectantes septem sedibus saxonicalibus taliter et eodem modo incorporata fuisse, ut pro rege et sacra regni corona eisdem septem

sedium saxonicalium officiales et incolae bona illa ita gubernarent, tenerent, et possiderent, prout tenent et gubernant sub regis et coronae nomine civitates, oppida, et villas, in terris dictarum sedium existentes. Ergo sicut ad civitates, oppida et villas in terris regalibus, vel ut sensu decreti tripart. et aprob. const. peculia regia, jus proprietatis, nulla lege, vel valido privilegio pretendi per magistratus potest, ita neque ad praedicta bona velut fundum regium quem jure inquilinari, juxta radicale etiam Andreanum privilegium incolunt, sedemque Talmács per incorporationem eandem inalienabilitatis naturam induentem, et priorem parisi inalienabilitatis naturam quo castrum regale retinentem, magistratus Cibiniensis pretensionem formare ulla ratione valet, cum sequenter sedes Talmács modo praevio fundo regio incorporata contra interdictum praecitati Uladislaiani generalis decreti, naturamque inalienabilitatis fundi regii et praepiudicium juris regalis a fiscalitate absoluta esse haut dignoscitur. Sequaciter sententiales hae etiamsi per impossibile magistratui opitulari ac aliquid videri possent, rationibus tamen ex praeviis, absque aliorum originalium Documentorum productione suffragari nihilo minus possunt.»

Ha Szelistye székét illetőleg létezett volna is az 1472-ik évből egy ezen székre vonatkozó donatio, — azt kérdezzük, mikép történhetett tehát az, hogy akkor egy gremialis constitutum készített magának Szelistye széke, t. i. a fenn is említett 1585. évből? miért nem mutatták elő a századok ezen donatiót a 17-ik században az 1651 évből országgyűlésnek, vagy a productionale forumnak 1772-ik évben.

Miért kísérlettek meg a századok a 18-ik század egész lefolyása alatt a «bona septem judicum» elnevezést becsusztatni az ismételve történt összeírások «Conscriptiok», alkalmával? — Miért erőszakolták ki katonai erőhatalommal az 1774-beli urbéri szerződést? — és továbbá: ha az omlási uradalom a századoknak volt adományozva, miért tekintették azt a legrégebbi időktől fogva mai napig teljesen szabad községnek a Királyföldön, míg másfelől Szelistye székét valamint a többi részekből románokat is a jobbágyságba vinni törekedtek? — De sőt ezen omlási jóságnak (de nem az omlási vidék vagy provintianak) donatioja is — donatio nova, mint magán — privát donatio — nagyon

kétséges; mert Mátyás király 1467-ik évbéli decretuma által mind az omlási jóság, mind pedig a provincia Omlás — a korona elidegeníthetlen javának nyilvánított. — A fiscalis directoratus is kifejezte törvényeken alapuló aggodalmait, az említett donatio tekintetében, mert hogyan adományozhatta Mátyás király 1472-ben Omlás várát, midőn épen maga 1464. évben kelt decretuma által az ehez hasonló várakat, «pro utilitate regni» fentartandóknak nyilvánította?

De épen ellenkezőleg Mátyás király több donatiót vont vissza; — miről az 1471. évbéli decretumának 27-ik Art. épen a következőket mondja: «quod bona post coronationem nostram per quempiam occupata infra tricesimum diem remittentur: — az 1478-beli 4-ik decretuma 8-ik articulusában pedig így szól: «item pro possessionibus et bonis occupatis, sive per denationem regiam sive alio modo commissis possunt fieri contra occupatores, breves evocationes et procedatur contra eos juxta regni consuetudinem».

De ha Mátyás király 1483. évben Omlást a hétbiráknak adta, és adományozta volna, hogyan lehetett ez a fennemlített 1486-iki reambulatio alkalmával a Királyföld és Fehérmegye között fekvőnek felemlítve? — Ámde Mátyás király nem nevezi Omlást adományozott szász jóságnak, — hanem csak «castrum et possessio nostra regalis»-nak.

Hogyha a szászok által előterjesztett 1483. évbéli okmány egy új donatio lett volna — amint ezt a szászok erősítik, azt mondván, hogy az 1472. évbéli Budáról jövet az uton elvesztették; — akkor egy ilyen donatio Mátyás király 1464. évbéli II. decretumának 20-ik Articulusa szerint, csak úgy birna érvényességgel, hogyha a követelők szomszédok által és a hazabeli nemesek bizonyításaival be tudták bizonyítani, — hogy ők és elődeik az elvesztett okmányban említett jóság békességes birtokában találtattak és voltak; itten azonban hiányoznak azon feltételek.

Végre László király 1498-ki 9-ik decretuma 10-ik Articulusában nyilván megrendeli: «quod occupationes castrorum, castellorum, possessionum et jurium possessionarium, quae sub nomine Majestatis suae, aut Mathiae aut post mortem ejusdem per nonnullos factae sunt, omnino remittuntur, sub nota perpetuae infidelitatis».

Meglehet, hogy a szászok, 1692-ik évben, az *Accordatium nationum* szerkesztése alkalmával, — többek között a *compilata constitutio III. R. 13. tit. I. Articulusának* eltörlését is azért kérték, mivel félték, hogy a királyi jövedékek ilyenmü törvénytelen elfoglalásai miatt rájuk roható a főnebbi büntetés; mire azonban Bánffy György kormányzó azt határozta: «*domini saxones in casibus notam infidelitatis concernentibus secundum leges, hactenus observatas, in Diaeta, coram statibus universis judicentur*»; mely határozatot azután Leopold király is helybenhagyta és megerősítette.

Talmácsszékre nézve is ugyanezen elősorolt indokok, és még a következők hozathatnak fel:

A szász hétbirák ezen székei földesuri jogukat is királyi adományon, és pedig Ulászló király 1453-ban kelt adománylevelén alapítják.

Nem tudjuk, látta-e valaki ezen adománylevelet; — mi nem láttuk azt soha, sőt a szász hétbirák nemis mutattak elő a jelen századig valamely okmányt 1453-ból, mint ez a főnebb említettékből is kiderül.

Azonban a kormány is csak arról birt biztos tudomással, hogy Talmácsszéket illetőleg Ulászlónak 1453-ki *decretuma* létezett, mely által az mint királyi föld Szebenszékbe mint királyi területbe a hazai határok sikeresb védelmezése és erősbitése tekintéből, hasonló jogokkal, mikkel birtak akkor a szászok királyi és országgyűlési *decretumok* értelmében, kebleztetett be.

Ezen *decretum* kelte szól: «*Posonii secundo die purificationis b. Mariae virginis anno 1853*», — és tartalma hasonló ugyan ezen királynak következő keltü *decretumával*: «*Posonii in festo beatae Dorotheae virginis et martiris*» (lásd *Corp. jur. hungar.*) melynek első cikkelye (art. I.) következőt tartalmazza: «*quod rex juramentum deponet: §. 2. et quod metas regni hungarici non alienabit sed pro posse defendet et alienata recuperabit*», miből kitetszik, hogy a talmácsi királyi terület, mely magában foglalja az ország legjelentékenyebb határát (Verestorony) királyi hiteletétel szerint, nem volt törvény-szerűleg adományozható.

A szász hétbirák azonban a talmácsi szék által a jelen században ellenök megindított perben, és pedig az 1825. évi 1962. számhoz, előmutatnak Ulászló királynak egy Talmácsról szölvő

1453. évi adománylevelét, mely mint valami *deus ex machina* keletkezett: «*Viennae feria sexta proxima post festum beati Mathei apostoli*», s mely mindeddig nem látott napvilágot. Ezen adománylevelél, mely a bekeblezésről szóló decretummal legtöbb helyére nézve hasonló a többire nézve pedig adománylevelé alakjára hamisított át, következőleg szól:

Copia sub nr. Aul. 1962. anno 1828.

«*Ladislaus Dei gratia, Hungariae, Dalmatiae et Croatiae Rex, Austriae et Styriae Dux, nec non Marchio Moraviae etc. fidelibus nostris Capitulo Ecclesiae Transylvaniae salutum et gratiam.*

Cum Nos pro fidelibus servitiis fidelium nostrorum Saxonum septem sedium, partium nostrarum Transylvanicarum Castrum Nostrum Regale Talmátsch vocatum in Comitatu Albensi earumque partium Transylvanicarum situm cum turri Verestorony, tributoque inibi exhibi solito, ac Castro Lathorvár vocatum, necnon oppido similiter Talmátsch, villisque et possessionibus Kis-Talmátsch, Boitza, Plopi, Porcesd, utroque Sebes, ac Praedio Creutzenfeldth appellato, necnon medietate villae Reuche nuncupatae, similiter in Comitatu Albensi existentis, aliis etiam cunctis villis, et juribus possessionariis ad praedictum Castrum de jure spectantibus, ipsiusque earundem utilitatibus, et pertinentiis quibuslibet ad praefatas septem sedes Nostras saxonicales, in perpetuum et irrevocabiliter anneximus et eisdem septem sedibus incorporaverimus; et quod saxones earundem septem sedium praesentes et futuri hujusmodi, castra, turrim, et pro sacra Nostra corona teneant et gubernent; sicut tenent Civitates, oppida et villas in terris dictarum septem sedium existentes. Velimusque praefatos Saxones Nostros in ipsos et earundem Dominium per Nostrum et vestrum homines legitime facere introduci. Igitur fidelitati vestrae firmiter praecipimus et mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Stephanus vel Ladislaus Huzyntelke, aut Joannes Syn, Ladislaus de Kerék seu Georgius Tobiassy, sive Michael de Almás neve Laurentius, seu Tomas Boltya, aliis absentibus homo Noster per Nos de Curia nostra Regia ad id specialiter deputatus ad facies praedictas castrorum, ac turris, villarumque et pertinentiarum earundem vicinis et comitatibus et praesentibus accedentes introducerit, praefatos saxones

in dominium ipsorum et earundem statuatur, eadem et ipsas eisdem promisso jure perpetuo et irrevocabiliter possidendum, si non fuerit contradictum. contradictores vero, si qui fuerint, evocet ipsos contra annotatos Nostros saxones in praesentia Vojvodae dictarum partium Nostrarum Transylvanicarum ad terminum competentium: ratione contradictionis earundem reddi-turi, et post haec, hujusmodi introductionis et statutionis seriem. Cum contra dictos et evocatos, si qui fuerint vicinorumque et commetaneos, qui praemissae statutioni intererint nominibus terminoque assignato, praefato Vojvodae more solito rescribatur. Datum Viennae Feria sexta proxima post festum beati Mathaei apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo quinquage-simo tertio. Anno 1453.»

Ki nem ösmerne itten az okmányhamisításra, mely hirte-lenségnek bélyegeztetett és szigoruan büntettetett meg. Mathias Decr. I. ey 1462. art. III. §. 2. (Corp. jur. hung.) ezt illetőleg szól: «qui concernunt notam infidelitatis:

Item qui conficit falsas litteras, et eis evidenter utitur in iudicio.»...

A felhozott okok, királyi decretumok és tények ellenében, ki hihetné még, hogy a szász hétbirák által felmutatott okmány érvényes és valódi és nem hamis? Miért nem mutatták elő azt a 19. század előtt? Hogyan lehetséges az, hogy László király megszeghette volna az országgyűlés, a haza előtt letett hitét a végett, hogy az erdélyi szászoknak valami szolgálatot tegyen? Lehetséges-e az, hogy László király Talmácsot és Mátyás király Szelistyét közel 30,000 jobbágygyal a szász hétbiráknak elado-mányozta, míg Magyar- és Erdélyhon akkori főnemesei sem bir-tak annyi jobbágygyal?! és míg maga a király sem adományoz-hatott többet 100 jobbágnál (v. Decret. I. Majus Uladislau II. ex. 1492, art. 9. §. I. Corp. jur. hung.).

Ily hamisított okmányok alapján bitorolták a hétbirák a földesúri jogot 30,000 szabad honpolgár felett, kiket ők jobbágy-ságra szorítani törekedtek, kiktől taxákat vettek fel fejenkint, kiket megfosztottak havasaiktól, erdeiktől, királyi (jura regalia) és más községi javadalmaiktól stb. Nem égbekiáltó igazságtalanság ez?!

Eltűrhető-e még Magyarhonban ily törvénytelenység?!

Az előadottakból világosan kitűnik tehát, hogy sem Sze-listye, sem Talmács, de sőt Omlás sem, melyet a szász hétbirák

régi idők óta szabadnak tekintettek és tartottak, — nem lehetett donatio czimén a szászok birtoka.

Meg kell jegyeznünk itt azt, hogy valamint ezen, ugy az omlási jország u. n. donatiójáról szóló okmány is — különböző helyeken különböző tartalommal fordulnak elő, s vannak előmutatva.

Az 1784-ben julius 3-án kelt kir. legf. rescriptumnál fogva a mi fiókszékeink kormányi kormányzás alá vétettek addig, míg a főnemlített perek véglegesen eldöntetnek; — ugyanezen évben oszlattatott fel, illetőleg szüntettetett meg, legfelsőbb meghagyás folytán a szász universitás is, — várva várván székeink a szászok nyomozásatoli megmentesítésöket: — ezen várakozásaikat és ohajtásaikat helyesen alapították, ezt tanusítják a fiscalis direktoratusnak 1792-ben február 19-én és 1793-ban február 9-én keltezett előterjesztései M.-Vásárhelyről, továbbá a kir. The-saurariatusnak 1793. aprilis 5-én tartott üléséből kelt határozata is, melynek rendén báró Bánffy Farkas, Szentpáli László stb. Szelistye és Talmács székeinkre nézve a legreményteljesebb eredményekkel kecsegtetnek.

Második József császár halálával és a kormányrendszer változásával székeinknek minden reménye elveszett, s székünk ügyének sorsa is egészen megváltozott; mert az akkori szász ispán báró Bruckenthal már az 1793. december 30-án terjesztett elő egy a szász universitás által készített munkálatot, a következő czim alatt: „Vorschlag zur künftigen Einrichtung der Herrschaft Szelistye, welche im Großfürstenthum Siebenbürgen von den Siebenrichtern der sächsischen Nation jure nobilitari besessen wird“, míg másfelől az eddigi peres ügyi dolgozatok és a fiscalis direktoratusnak munkálatai Bécsben egészen mllőztettek, és lehet el is rejtettek.

A Bruckenthal által előterjesztett munkálat czime eleget mond, — tartalma pedig röviden a következő: hogy az 1766-ki conscriptio nem vétethetik alapul Szelistye székének szervezésénél, mert annak lakosai azon összeírásban nem akarták magukat a szász hétbirák jobbágyainak bevallani; — de habár nem is tettek a vármegyebeli nemesek jobbágyaival hasonló szolgálatokat, hanem csak a tisztviselők részére, «in partem salarii» teljesített, de 1753-ban eltörölt vámfizetést; mégis földtaxát fizettek a hétbiráknak; minthogy továbbá ezen lakosok az 1774-ben

egy gubernialis biztos közbejövetelével kötött urbéri szerződésben megállapított kötelezettségeiket sohasem akarták elismerni és ez által ők maguk szegték meg ezen szerződést, — úgy a hét bíróság is azt hiszi, hogy nem köteles többé ezen szerződés pontjaihoz magát tartani.

Ennélfogva Bruckenthal a szász universitás nevében a következő ajánlatokat teszi: hogy Szelistye székébe a robot taxák behozassanak, minden családfő után; hogy az ily természetű hátralék taxák behajtassanak; hogy a havasok, melyek, száma 25, ezen uradalomhoz tartoznak (die Gebirge deren 25 zu dieser Herrschaft gehören), s melyek közül 1786-ban 13 havas az 1762-ben felállított katonai határőrvidéknek adatott át, ismét a szász hét-biráknak visszaadassanak, épen úgy mint a korcsmárlás, malomjog, vadászat és halászati jog regalek etc. is; továbbá azt ajánlja, hogy Szelistyében egy dominale forum és egy dominalis vagy provisorialis curia állittassék fel, egy provisor vezetése alatt; ezen törvénybíróság (jus dicendi) pedig haszonbérbe adatván, az uradalom a haszonbérőre ruháztassék, s a fellebbezés innét egy kinevezett inspectorhoz menjen, ki utasításait Szebenből vegye; előbb adassék az uradalom haszonbérbe, a melytől azonban a szász tisztviselők és más szász lakosok ne legyenek elzárva, mivel ezek vagyonosak és concurrentiát csinálnak. — Ezen szervezés azonban úgy hozassék be: hogy Szelistye székébe egy század lovasság szállásoltassék be több évre, és ezután katonai assistentia mellett két kormányszéki biztos által legfelsőbb rendelet következtében hirdettessék ki az új berendezés minden községben, továbbá hogy a taxákról etc. a szász inspector, provisor és számtiszt közbejövetelével egy összeírási kimutatás készítettessék; végre hogy a 100,877 frtra menő hátralék taxák felhajtassanak.

A széki lakosok a jelen század kezdetével minden ségédkezés nyujtástól és egész vagyonuktól meg lévén fosztva, aztán megijesztve a szászok oly sokféle terrorizálása által, s ily körülmények között a legnagyobb rendetlenségbe helyezve, sajnálattal és aggodalommal kellett nézniök és tűrniök: mint hozatnak be székükbe, épen a szász universitás és Bruckenthal által ajánlatba hozattakhoz hasonló institutiók.

Várták és ohajtották, hogy ha már a fiscalis directoratus törvényes és hazafias munkálatai után semmi eredményt nem

láttak, mely eredménynek csak Resinár községe örvendhetett, — legalább az ezen időtájban, az egész Királyföldre kibocsátott *regulatio* pontok szerint legyenek kormányozva; és valóban ezen várokozásnak megfelelőleg a kormányzók több alkalommal velök szembe az u. n. *regulatio* pontokat alkalmazta. A szászok úgy látszik meg is voltak rémülve, az 1786-ban Resinár részére kibocsátott kir. *rescriptum* tartalmán, hol Ő Felsége a szászoknak azt mondja: «*Vos a natura et constitutionibus fundi regii benignisque ejusdem incolis elargitis privilegiis multum recessisse, dum incolas pagi Resinarii variis taxis et praestationibus subjiciendos consequenter in statum colonicaem reliquendos judicatis; quum proinde fundii regii ea sit natura, ut incolae ejus neminem praeter principem dominum terrestrem agnoscant imo..... deliberatum vestrum emendandum ac pagum Resinarii pro libero pago regali declarandum duximus etc.*»

Mert a szászok az 1803-ik év körül újból elkezdették Szelistye székebe a haszonbéresítést, a provisorokat, taxákat etc. erővel és katonasággal behozni, most ismét az 1774-iki urbéri szerződésre hivatkozva, melyet a Szelistyeiek csak 1811-ben kaphattak kézhez másolatban.

A Szelistye széki lakosok részéről ezen égbekiáltó visszaélések ellen benyújtott számtalan panasz folytán egy 1803-ban kelt udv. rendelettel meghagyatott: hogy a Szelistyeiek jogait védelmének tekintetéből, a *fiscalis procuratura* segédkéznyújtását igénybe vehessék, s hogy ezen perlekedések végleges eldöntéseig, az 1774-ki szerződés mint ideiglenes szabály — ideiglenesen érvényben maradjon», így szól egy más 1806-ban kelt udvari rendelet is.

A Szelistyeieknek fennidézett óvástétele ezen szerződés ellen még nem volt ismeretes.

A hétbírák ezen szerződés határain is tulmentek, és a Bruckenthal operatuma szerinti berendezést erőszakkal behozták s alkalmazásba vették.

Haszonbérliők, provisoraik és darabantjaik kormányoztak, raboltak tetszésök szerint, de még rosszabbul bántak a lakosokkal a romai *publicanusok* és a *vandalusok*nál, és újból, öldöklő háborút ütek ellenök, mint 1774. évben.

Csak nagy nehézségek leküzdésével sikerült a szék küldöttségének Bécsben Ő Felsége személye eleibe juthatni; hogy a szék folyamodását ezen égbekiáltó elbánás ellen átadhassa, azon alázatos kéréssel, miszerint legalább ezen szász hasznobérlők, provisorok és darabantok kegyetlenségeitől mentessenek meg legkegyelmesebben. — Ezen kérésnek azon nyugtatólag hatott eredménye volt, hogy 1814. és 1816. években egy vizsgáló-bizottmány küldetett ki, amelynek terjedelmes jegyzőkönyvei elég hű képét adják a szék szomorú helyzetének. — Ezen csakis a bepanaszolt elbánásra szorított nyomozások következtében, 1827-ben augusztus 25-én egy legfelsőbb rescriptum érkezett, amelynek rendén ki van mondva, hogy olyan robotokat még a valodi colonusok sem kötelesek tenni («quod haec ab obligatione colonis urbariali tractamento obnoxiiis, citra imputationem in robotas imponi possit»).

Fájdalom azonban, hogy ezen bizottság csak az említett részletes visszaélések kinyomozására, nempedig a szék jogainak megvizsgálására volt felhatalmazva, mely okból ezen legfelsőbb decretum is, az utolsó kérdést — az 1806-ki decretummal egyetértőleg — függőben hagyta, azt mondván: «utinterea donec incolae praetensam suam libertatem via juris penes attributam ipsis fiscalem assistentiam comprobare et legitimare quiverint, juxta eandem conventionem (contractus privatus anni 1774) tractentur.....»

Széki lakosaink meg voltak fosztva minden jogaik érvényesíthetésére szükségelt okmányoktól, mert azok akkor a szebeni tanács és universitás archivumában tartattak és jelenben is ott találhatnák.

Meg volt ugyan hagyva ismételt rendeletekkel és rescriptumokkal is a szászoknak, hogy a székeinket illető minden okmányokat kiadjanak, de az mind hasztalan volt.

Továbbá a fenntisztelt 1827-beli legfelsőbb decretummal arra is köteleztettek a szász hétbirák, hogy Szelistye szék lakosainak az 1774-beli szerződés pontjain fölül kizsarolt és 23,317 frt 56 krban megállapított felülfizetési összeget visszatérítsék.

Tapasztaltatván azonban, hogy semmi decretum és legfelsőbb meghagyás eredményre nem vezetett, méltoztatott Ő Felsége a Szelistyeieknek számtalan kérelmei és panaszai, ugy a fiscalis directoratus kéréseire 1824-ben egy nagy, részre haj-

latlan commissiót kiküldeni, hogy a Szelistyeiek által panaszaik rendén a hétbirák ellenében felhozott tényeket és eseteket részletesen és lelkiismeretesén megvizsgálják. Ezen u. n. Bánffyana commissio tagjaivá báró Bánffy György és Bartók Izsák nevezettek ki. — Ezen bizottmány három év lefolyása alatt a legnagyobb pontossággal és lelkiismerettel és a legszentebb igazsággal nyomozta ki, politikai eljárás útján a Szelistyeiek minden jogait; ezen nyomozás rendén teljesen világosságra hozattak és bebizonyítottak összes jogaink épen úgy, amint mi ezeket jelen folyamodásunkban előadni szerencsések vagyunk. — Az ezen vizsgálatokról felvett jegyzőkönyv 11 kötetben van összerkesztve.

Nagy számu tanúk hallgattak ki, és több kivonat szereztetett meg nagy nehezen a szász archivumban feltalált szelistyei iratok és levelek közül, ezen bizottmány segédkeznyújtásával.

A vizsgálat bevégeztével benyújtván a bizottmány munkálatát, előterjesztett véleményében oda nyilatkozott: hogy Szelistye szék lakosai a Királyföldön szabad emberek voltak s ma is azok, s székök Szebenszékhez volt és van kapcsolva, hogy a szászokkali viszonyaikra nézve csakis a Decretum Andrea-num és az 1585. évbeli Constitutio gremialis sedis Selistye szolgálhat törvényes szabályul; hogy ezekből kifolyólag a Szelistyeieket illeti, a havasok, erdők és vizek birtoklása, a melyekért a pénzzé változtatott censust kötelesek fizetni; hogy őket illeti saját községi előljáróik és székbi ráik választási joga is; hogy okmányaik és irataik a szász archivumból kiadassanak etc..

Megyjegyzésre méltó azon körülmény, hogy ezen politikai vizsgálat egész lefolyása alatt a szászok allegatióik és állításaik rendén ismét csak — de csakis egyedül az 1774-ki urbéri szerződésre hivatkoztak, s említést sem tettek Mátyás királynak ugynevezett donatiojáról.

Ezen kinyomozás folytán bocsátatott ki az 1837-ik évi december 20-án 5562. udv. sz. (1838. évi 1804. Gub. sz. a.) kelt legfelsőbb kir. rendelet, mely Szelistye székét joga és szabadsága iránti igényeivel a rendes törvény útjára utasítja, s a szászok követeléseinek érdemleges elhatározása fölött következőt tartalmaz: «A mi a szász hétbirák követelését illeti, hogy t. i. Szelistye széke épen az általános törvények értelmé-

ben s az urbéri elvek szerintszerveztessék, s hogy a szász hétbiráknak urbéri uton minden oly beneficiumok engedélyeztessenek, melyek őket mint ezen jószágok törvényes birtokosait a hazai institutiók és törvények értelmében épen úgy illetik, mint a megyebeli nemes birtokosokat; azon körülmény tekintetbe vételével, hogy az érintett Szelistye szék lakosai, kik magokat szabad embereknek tartják, és a czélből szabadságaik megszerzése iránti igényeikkel — az 1774-iki szerződésnek mint ideiglenes szabálynak — újbóli fenntartása mellett, a rendes törvény útjára utasítottak, ezen **lakosok semmi szín alatt sem tekintethetnek a megyei valóságos és eltagadhatlan jobbágyokhoz hasonlóknak**, hanem a rendes törvény útján perök lefolyásáig — jelenlegi helyzetökben hagyatnak, **e szerint tehát a hétbirák érintett követelése törvényen kívül nem teljesíthető és nem engedélyezhető.**

Igy tehát Ő Felsége kimondotta, hogy Szelistye széke semmi nemű urbéri viszonyban sem áll még a szász hétbirákkal szemben sem, és elrendelte, hogy azon az 1774-ik évből a felek között fennálló urbéri szerződés kérdése, valamint az egymásközötti birtoklási kérdések is rendes törvény útján oldassanak meg és döntessenek el.

Ezen legfelsőbb kir. rendelettel tehát Szelistye szék lakosai iránt ki van mondva, hogy ők semmi urbéri viszonyban nem állanak és hogy a szászok azon igényöket, mely szerint a Szelistyeiek az urbéri törvények értelmében, jobbágyoknak tekintessenek és tartassanak, csakis rendes törvény útján érvényesíthetők.

Ennélfogva ezen legfelsőbb kir. határozat világos szavai szerint sem tekinthetett és tarthatott minket urbéreseknek, mi csak akkor történhetnék, ha a hétbirák ezen urbéri viszonyt rendes urbéri uton bebizonyították volna. — Ami pedig az 1774-ki magánszerződést illeti, ez irányban fennhagyatott jogunk, hogy ezen szerződés törvénytelenységét, mely az 1777-ik évbéli ovasztételünk által kellőleg van okadatolva, rendes törvény útján bebizonyítsuk.

Habár Talmácsszéket illetőleg a 19-ik század kezdete óta nem adta elő magát épen oly, a Szelistyeieknek többször érintett esetéhez és peréhez hasonló eset; mindazonáltal Talmács-

széke is többször panaszolt és óvást tett a szászok nyomásai és zsarlásai ellen; de végre a jelen kérvényben felhozottak után, semmi kétség sem lehet abban, hogy mindakét szék, valamint a határőrvidéki Szebenszékben eső községek is ugyanazon egy természetű szabad községek voltak a Királyföldön s ma is azok, épen úgy, mint Resinár községe és a többi Szebenszékben levő román és szász községek.

Szelistye széke igénybe vevén a legfelsőbb kir. leiratban említett jog fennhagyását, nem is késett a törvény útján fellépni, minek folytán a fiscalis directoratusnak segédkéznyújtása mellett fiscalis procurator Pál Jozsef által megis kezdette a pert a m. vásárhelyi törvényes kir. tábla előtt 1841. június 16-án 17. sz. alatt a szász hétbirák ellen.

A szász hétbiróság azonban itt is őrizkedett attól, nehogy az ügy érdemébe ereszkedjék, s azért legelőbb is kifogást tett a tek. kir. tábla illetékessége ellen, melyet azonban a kir. főkormányszék 1843. július 22-én 3165. sz. a. kelt határozatával, s a szászok további felfolyamodása folytán az erdélyi kir. udv. cancellaria is 1844. július 4-én 2206. sz. u. (4970. Gub. sz.) hozott döntvényével, a kir. tábla illetékességének elismerése mellett visszautasított.

Ezután kifogást tettek a szászok a felperesség ellen, a «Procuratoris revocatio»-val éltek és mindennemű s kigondolható, a régi törvényes eljárás szerint lehetséges és engedélyezett formasági kifogásokat használtak fel, csak hogy az ügy érdemébenei határozathozatalt el- és tovább halaszthassák.

De a szászok az illető periratok és különösen az 1845-ki december 5-én 7524 sz. a. (kir. táblai 20. sz. 1846-ból) kelt kir. főkormányszéki határozat tanusítása szerint minden kifogásaikkal elestek. — Ezen a szászok részéről volt Comes Schmidt Conrad, mint a hétbirák ügyvéde által támasztott formasági kifogások azonban az ügy érdemébenei határozat hozatalt elhalasztották egész 1848-ig.

Ekkor a t. kir. tábla a bekövetkezett zavarok következtében, az 1848. április 8-án tartott utolsó ülésével működését megszüntette, s így nem határozhatott az ügy érdemében, mely határozat minket bizonyosan megmentett volna a szászoknak az 1774-ki szerződésből származtatott mindennemű követelésétől.

Az 1848. és 1849-ki belzavarok alkalmával több irományunk elveszett, a többi a kir. tábla és fiscalis directoratus levéltárában megmaradt iratok és perlevelek azonban a szebeni pénzügyészségnek felállítására után — Schmid Conrad procurator és volt szász hétbirósági ügyvéd vezetése alatt, — ezen pénzügyészségnek szállították át, honnét mi csak későbbben jövén nyomára ezen átszállításnak, nagyon sok e közben elveszett levél hiányával, vettük ki azokat.

A szászok a fentebb idézett legfelsőbb kir. rescriptum daczára és még az ennek folytán megindított per lefolyása alatt folyamodtak többször az országgyűléshez — u. m. 1841—1843-ban és 1846-ban a végett, hogy székeink Szebenszék jurisdictionója alatt hagyassanak, függelékül.

Az 1848-ki törvények létrehozásával folyamodó székeink is a szabadság és jogegyenlőség védelme és oltalma alá kívánván magukat helyezni, 1848-ban a jelenhez hasonló folyamodást nyújtottak be az akkori m. kir. ministeriumhoz, — de az azon időben uralkodott zavaros körülmények minden lépést és intézkedést megakadályoztak ügyeinkben.

Az ezen kérésünk rendén idézett iratok és okmányok nagyobb részét szükség idején előmutathatjuk. — Az absolutisticus korszak alatti elbánásunk, mindnyájunk előtt ismeretes, annak ismétlése tehát szükség feltétli lenne.

Ennek eltörlése utáni helyzetünket pedig ezen kérvény elején röviden lerajzoltuk.

Mélyen tisztelt képviselőház!

A legerősebb hitben élünk, miszerint most az alkotmányos élet visszaálltával nem fog többé megtörténni az, hogy a szász universitás igazságtalan és alaptalan követelései ellenünk ismét fellépjen, s azokat folytatólag szorgalmazza; nem fog állani többé hatalmában, hogy okadatolt jogaink és szabadságaink ellenére minket a királyi földből és annak beneficiumaiból kizárjon; mert, amint eddig láthattuk, az u. n. szász nemzeti vagyion legnagyobb része saját földeink haszonvételéből és lakosaink izzadságából alakult és gyűlt egybe. — Igazságtalanul és törvénytelenül adattak át 1863-ban Szelistye és Talmács székek

havasai a szász universitás birtokába, és ígértetett érettök tete-
mes kárpótlás; igazságtalanul kárpótoltattak a szász universitás
javára az állam és országpénztárából a dézsmák és a tőlünk fel-
vett többször említett robotfélé taxák; igazságtalanul tartja bir-
tokában ma is azon universitás regale-jogainkat; önkényüleg
tartatnak vissza a szebeni Archivumban irataink és okmányaink;
és a legnagyobb igazságtalansággal zártak ki bennünket és tar-
tanak ma is kizárva politikai jogainknak szebenzékbeni gyakor-
lásától, a hivatalnokok választási jogától sat. és még mindig
tisztviselőik és inspectoraik által kormányoznak minket, és ma
is dominális udvart tartanak Szelistyében s Talmácson, amely
csak is a fennkimutatott báró Bruckenthal-féle ajánlaton alap-
szik, mely sohasem nyert legfelsőbb jóváhagyást.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Támaszkodva az itten röviden előadott és okadatolt jogainkra,
s hivatkozva még több más ezen jogainkat illető — a Szebe-
niek levéltárában feltalálható okmányra (például Szelistyeszék
területi és földkönyveire sat.) és tekintetbe véve azt is, hogy
ügyeink még országgyűlésileg is tárgyalva voltak, s azok felett
a hazai törvényekben is említés történt és határozatok hoztattak:
bátorkodunk a mélyen tisztelt országgyűléshez következő aláza-
tos kéréseinkel járulni: méltóztassék a mélyen tisztelt képv-
selőház.

1. az urbéri viszonyokat érintő tárgyak elintézésénél te-
kintettel lenni azon bebizonyított körülményre, hogy mi urbé-
ries állapotban és viszonyban nem voltunk soha, és ma sem
vagyunk;

2. tekintettel lenni a Királyföld szervezésénél, a közigaz-
gatás igazságszolgáltatás tekintetében, bebizonyítva álló helyze-
tünkre továbbá megrendelni, hogy Szelistye és Talmács székek
ugy Sinna, Orláth, Vestem és Rakovitzá volt határőrvidéki közsé-
gek Szebenzékhez kapcsolva s illetőleg mint annak fiókszékei
maradjanak, hogy ezek Szeben egyesített székében minden po-
litikai jogokat a többi szebenzéki községek szász és román la-
kosaival együtt és egyenlően gyakoroljanak, hogy mindnyájan
birjanak Szebenben a megyebeli szervezethez hasonló választott
közigazgatási és törvényes központi hatósággal, hogy Talmács

és Szelistye fiókszékek részére mint Szebenszék egyes kerületei részére egy kiküldött egyes bíró és egy inspector (szolgabíró) szerveztessék és választassék az illető fiókszék központi községében lakással;

3. Uj tárgyalás és elhatározás alá venni a revindicált havasok kérdését, melyek az ország szélén fekvén, az országra nézve nagy jelentőséggel bírnak, és visszaadni azoknak, kiket azok jog s törvényszerűleg illetnek;

4. kellő tekintetbe venni a regale-jogokat érintő ügyek tárgyalása alkalmával bebizonyított allodialis jogainkat, valamint vizsgálat alá venni azon jogosságot vagy jogtalanságot, a melynél fogva a szász universitás Szelistye és Talmács székeért kárpotlást vett az állam pénztárából, és végre

5. kegyesen megrendelni, hogy a székeinket érdeklő minden okmányok, iratok és levelek a szebeni archivumból nekünk kiadassanak.

Alázattal alólirottak esedezünk tehát:

Miszerint a magas országgyűlés méltóztatnék igazságos kéréseinket az összes Ministeriumnak ajánlani azoknak tárgyalása, és helyadása végett.

Maradván a magas országgyűlésnek

legalázatosabb szolgálói:

Szelistye képviselői:

Dumitru Szirbu m. p.
 (P. H.) Niculae Borcia m. p.
 Joan Puskila m. p.
 Joan Rodeanu m. p.
 Joan Steflea m. p.
 Dumitru Vassii Popa m. p.
 Koman Skitea m. p.
 Aleman Kinda m. p.
 Dumitru Pavel m. p.
 Stan Banciu m. p.
 Dumitru Borcia m. p.
 Onisifor Borcia m. p.
 Dumitru Roman m. p.

Dumitru Chirca m. p.
 Niculae Griavu m. p.
 Niculae Borcia m. p.

Tiliska képviselői:

(P. H.) Avram Ciorogariu m. p. Jude.
 Petru Hasiu m. p.
 Dionisie Oanke m. p.
 Stephan Milia m. p. Notariu.

Vale képviselői:

(P. H.) George Vlaik m. p.
 Niculae Zsurzs m. p.
 Coman Banciu m. p.
 Niculae Niculeasa m. p.
 Dumitru Balu m. p.
 Petru Paulu m. p. Notariu.

Kakova képviselői:

(P. H.) Niculae Preda m. p.
 Joan Hanzu m. p.
 Constantin Popoviciu m. p.

Gales képviselői

(P. H.) Juoan Floos m. p.
 Juoan Popa m. p.
 Juoan Sas m. p.

Sibieli képviselői:

(L. S.) Niculae Juga m. p. Jude.
 Stanu Sbarcia m. p.
 Oprea Muntean m. p.
 Petru Barsu m. p.
 Stefan Paul m. p. Notariu.

A talmácsi fiókszékből:

Boitza képviselői:

(P. H.) Toma Costea m. p. Jude.
 Joan Bretilescu m. p.
 Stoia Bobesiu m. p.
 Juon Kloose m. p.
 Toma Vasiiu m. p.

Juon Popovits m. p.
B. Niamtiu m. p. Notariu.

Talmács képviselői:

(P. H.) Toma Oancea m. p. Jude.
Mihai Redoiu m. p. }
Juon Calarasiu m. p. } Jurati.
Mihai Nedelcu m. p. }
Toma Sbera m. p. }
B. Niamtiu m. p.

Porcesti képviselői:

(P. H.) Toma Laslia m. p. Jude.
Joan Butte m. p. Juratu.
Jacob Grecu m. p. Juratu.
Toma Kostiaiu m. p.
Russalim Kostiaiu m. p.
Juoan Butta m. p.

Alsó-Sebes képviselői:

(P. H.) Toma Roman m. p. Jude.
Moise Gruja m. p. Juratu.
Niculae Turku m. p. Juratu.
Toma Luka m. p. Juratu.
Niculae Passa m. p. Juratu.

Felső-Sebes képviselői:

(P. H.) Ioan Dordun m. p. Jude.
Juoan Radu m. p. Juratu.
Vasile Cârțieu m. p. Juratu.
Vasile Morariu m. p. Juratu.

1868, évi július hó 6-án.

